

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА
Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «Фінанси»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Форма навчання: _____ заочна _____
очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему

«Оподаткування та податкове регулювання банківської діяльності в умовах нестабільності»

(назва теми)

здобувача _____ Коваленко Яни Сергіївни _____
(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: д.е.н., професор Мельник В. М.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Буряченко А. Є.
(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	6
1.1. Сутність та функції оподаткування банківської діяльності.....	6
1.2. Нормативно-правове регулювання оподаткування банківської діяльності...	13
1.3. Історичний розвиток системи оподаткування банків в Україні.....	19
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	26
2.1. Сучасні тенденції розвитку банківського сектору України.....	26
2.2. Аналіз динаміки та структури податкових платежів банків.....	35
2.3. Оцінка ефективності податкової політики в банківському секторі.....	41
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	48
3.1. Зарубіжний досвід у сфері оподаткування діяльності банківських установ та можливості його застосування в Україні.....	48
3.2. Напрями вдосконалення податкового регулювання банківської діяльності в Україні.....	58
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	68
ДОДАТКИ	74

ВСТУП

Актуальність теми. Оподаткування та податкове регулювання банківської діяльності є вирішальними чинниками для підтримки стабільності фінансової системи та забезпечення економічного зростання країни. В умовах економічної нестабільності, викликаній глобальними фінансовими кризами, воєнними конфліктами та внутрішніми економічними викликами, ефективне податкове регулювання банків набуває особливої ваги. Банківський сектор, як основний посередник у фінансовій системі, потребує чіткої та стабільної податкової політики, яка сприяла б зменшенню фінансових ризиків і забезпеченню економічної безпеки країни.

Дослідженню різноманітних аспектів оподаткування банківської діяльності присвячена низка зарубіжних та вітчизняних праць. Широко відомі праці таких зарубіжних науковців як Дж. Бьюкенена, Дж. Кейнса, Д. Рікардо, А. Сміта та ін. Вагомий внесок у дослідження проблемних питань податкового регулювання банківської діяльності, а також пошуку шляхів його оптимізації, зробили вітчизняні дослідники: В.Н. Гланц, Б.М. Данилишин, А.В. Дзюба, І.В. Д'яконова, Н.Г. Євченко, Т.І. Єфименко, В.М. Кміть, А.І. Крисоватий, І.І. Криштопа, Т.В.Ларікова, В.М. Мельник, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко, Н.Й. Реверчук, М.І.Савлук, І.В. Сало, Ю.В. Сибірянська, О.М. Тимченко, О.Є. Федорченко, В.М.Федосов, А.А. Чухно, О.В. Цятковська, С.І. Юрій та ін.

Проте, незважаючи на ґрунтовні напрацювання, у цій сфері залишається низка невирішених питань. Зокрема, недостатньо уваги приділено практичним аспектам податкового регулювання банківської діяльності в умовах економічної нестабільності, а також відсутні чіткі рекомендації щодо напрямів його оптимізації. Саме тому, на сучасному етапі, коли економіка України перебуває під значним тиском зовнішніх та внутрішніх факторів, тема дослідження оподаткування та податкового регулювання банківської діяльності набуває особливої актуальності та значимості.

Мета кваліфікаційної роботи – аналіз системи оподаткування та податкового регулювання банківської діяльності і обґрунтування напрямів її удосконалення.

Відповідно до поставленої мети були визначені *такі завдання*:

- розкрити сутність та функції оподаткування банківської діяльності;
- окреслити нормативно-правове регулювання оподаткування банківської діяльності;
- здійснити ретроспективний аналіз системи оподаткування банків в Україні;
- дослідити сучасні тенденції розвитку банківського сектору України;
- проаналізувати динаміку та структуру податкових платежів банків;
- оцінити ефективність податкової політики в банківському секторі;
- проаналізувати зарубіжний досвід у сфері оподаткування діяльності банківських установ та можливості його застосування в Україні;
- обґрунтувати напрями вдосконалення податкового регулювання банківської діяльності в Україні.

Об'єктом дослідження є процес оподаткування та податкового регулювання банківської діяльності.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні аспекти оподаткування та податкового регулювання банківської діяльності в умовах економічної нестабільності.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених в роботі завдань використовувалися наступні методи: аналізу; синтезу; класифікації; систематизації; індукції; дедукції; конкретизації; наукової абстракції та узагальнення (при визначенні сутності, особливостей, структури та функцій оподаткування банківської діяльності); нормативно-правового аналізу (для вивчення законодавчих та нормативних актів, що регулюють процеси оподаткування банків); порівняльного аналізу (при зіставленні показників у динаміці, аналізі рядів динаміки та порівнянні з міжнародними практиками);

графічний (для наочного зображення результатів дослідження та тенденцій у динаміці податкових надходжень); метод експертного оцінювання (для визначення ефективності існуючих податкових стратегій та потенціалу запропонованих оптимізаційних заходів).

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів дослідження в контексті оптимізації оподаткування та податкового регулювання банківської діяльності в умовах нестабільності є ключовою для забезпечення стабільності та стійкості фінансової системи країни. Дослідження виокремлює методики зниження податкових навантажень на банківську сферу, що є критично важливим для підвищення ефективності банківських установ та їх здатності адаптуватися до умов економічної нестабільності. Результати цієї кваліфікаційної роботи можуть бути використані для формування нової податкової політики щодо банківського сектору, забезпечення стабільного та прогнозованого розвитку, а також підвищення рівня економічної безпеки України на міжнародній арені. Крім того, запропоновані заходи можуть сприяти посиленню довіри інвесторів до банківської системи країни. Оптимізоване податкове регулювання сприятиме створенню сприятливих умов для розвитку банківських послуг і підвищенню конкурентоспроможності українських банків на світовому ринку.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-законодавчі акти України, наукові розробки провідних учених й економістів, матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, річні звіти Міністерства фінансів України, Національного банку України, Державної податкової служби України, статистичні дані та звіти рейтингових агентств, Internet-ресурси та результати власних досліджень.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність та функції оподаткування банківської діяльності

Оподаткування банківської діяльності є складовою частиною загальної податкової системи держави, що сприяє регулюванню економічних процесів та забезпеченню фінансової стабільності. Банківська сфера відіграє ключову роль у функціонуванні економіки, забезпечуючи фінансові ресурси для підприємств і населення, а також здійснюючи послуги збереження та розподілу капіталу. Оподаткування банківської діяльності має свої особливості, які відрізняють його від оподаткування інших секторів економіки, і відіграє важливу роль у формуванні доходів державного бюджету.

Історія розвитку оподаткування банківської діяльності бере свій початок з моменту виникнення банківських установ та перших податкових систем. Перші спроби регулювати оподаткування банків можна віднести до середньовіччя, коли банки почали з'являтися у великих торгових центрах Європи. В ті часи податкові системи були примітивними, але поступово розвивалися разом з розвитком банківської справи [12, с. 245].

У XIX столітті, з розвитком капіталістичних відносин і появою центральних банків, питання оподаткування банківської діяльності набуло більшої значущості. Це був період індустріалізації та швидкого економічного зростання, коли банки стали важливими інституціями у фінансовій системі, відіграючи ключову роль у фінансуванні промисловості та торгівлі. Перші центральні банки були засновані з метою стабілізації національних валют та регулювання грошового обігу. Водночас уряди почали усвідомлювати необхідність створення ефективної податкової системи для банків, щоб забезпечити стабільний приплив доходів до бюджету.

У цей період були введені різні форми оподаткування банківської діяльності, такі як податки на прибуток, податки на банківські операції та транзакції, а також спеціальні збори та ліцензійні платежі за право здійснювати банківську діяльність. Наприклад, у Великобританії було введено податок на банківські векселі, а у Франції – податок на банківські депозити. У США запровадження Федеральної резервної системи в 1913 році стало поворотним моментом у регулюванні та оподаткуванні банківської діяльності, оскільки створення центрального банку дозволило впровадити більш систематизовані та ефективні методи контролю за банківською сферою.

У ХХ столітті, з розвитком глобальної фінансової системи та міжнародної торгівлі, оподаткування банківської діяльності стало невід’ємною частиною національних економік і регулювалося спеціалізованими податковими законами та міжнародними угодами. Зростання глобалізації призвело до значного збільшення обсягів міжнародних фінансових операцій і капітальних потоків, що вимагало створення узгоджених податкових правил для банківських установ різних країн. Багато держав розробили комплексні податкові системи, які включали спеціальні податки та збори для банківських операцій, таких як податки на трансакції з цінними паперами, валютні операції та операції з деривативами [23, с. 102].

У цьому контексті важливим етапом стало укладення міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування, які допомагали зменшити податкове навантаження на банки, що здійснюють діяльність у кількох юрисдикціях. Наприклад, у 1961 році була підписана перша Конвенція ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування, яка стала основою для багатьох двосторонніх податкових угод. Крім того, розвиток міжнародних стандартів фінансової звітності допоміг гармонізувати підходи до оподаткування та фінансового регулювання банків.

Сьогодні системи оподаткування банків постійно вдосконалюються для забезпечення ефективного функціонування фінансових ринків і запобігання ухиленню від сплати податків. Це включає впровадження нових технологій для автоматизованого моніторингу та аналізу фінансових операцій.

У сучасній науково-економічній літературі представлена досить велика кількість підходів до трактування поняття «оподаткування». Тільки у вітчизняній науковій літературі їх налічується понад три десятки, й окремі з них розкрито в табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Наукові підходи до трактування поняття «оподаткування» [19, с. 113; 26, с. 289; 34, с. 26; 36, с. 67; 37, с. 24; 39, с. 406; 45, с. 663; 48, с. 236]

Автор	Визначення поняття
Сідельникова Л.П., Костіна Н.М.	Процес встановлення і стягнення податків державою з фізичних та юридичних осіб для фінансування державних витрат і забезпечення соціальних, економічних та політичних функцій держави.
Юрія С.І., Федосов В.М.	Система правових і економічних відносин, яка визначає порядок і правила нарахування, сплати та контролю за податковими зобов'язаннями суб'єктів господарювання та громадян.
Волохова І.С., Дубовик О.Ю., Слатвінська М.О.	Система економічних відносин, яка включає встановлення податкових ставок, методів нарахування податків, процедури збору податкових платежів і заходи контролю за правильністю сплати податків.
Сало І.В., Д'яконова І.В., Євченко Н.Г.	Процес вилучення частини доходів юридичних і фізичних осіб на користь держави у формі податків, що забезпечує перерозподіл фінансових ресурсів для виконання державою своїх соціально-економічних функцій.
Реверчук С.К., Сербина О.Г., Реверчук Н.Й., Кеменяш І.Г.	Механізм, за допомогою якого держава отримує частину доходів та майна громадян і організацій у вигляді податків для забезпечення фінансування державних програм і підтримки функціонування державного апарату.
Савчук Т.М., Манюк Н.А.	Система взаємовідносин між державою та платниками податків, яка включає процес встановлення, нарахування та сплати податків, а також контроль за їх дотриманням і застосування санкцій за порушення податкового законодавства.
Чорна О.В.	Процес встановлення податкових зобов'язань і стягнення податкових платежів, який регламентується національним податковим законодавством і забезпечує наповнення державного бюджету.
Магопець О.А.	Фінансово-правовий інструмент, який використовується державою для збору коштів, необхідних для виконання її функцій, шляхом введення обов'язкових платежів – податків.

Оподаткування – це система встановлення і стягнення податків, яка охоплює різні правові та економічні аспекти, спрямовані на забезпечення фінансових ресурсів держави для виконання її функцій. В свою чергу, оподаткування банківської діяльності – це спеціалізована галузь оподаткування, яка включає процес визначення, нарахування та стягнення податків з банківських установ. Цей процес регламентується податковим законодавством, яке визначає

види податків, ставки, порядок їх розрахунку та сплати, а також податкові пільги та санкції за порушення податкового законодавства.

Банки, як і інші суб'єкти господарювання, підлягають сплаті податків на прибуток, податку на додану вартість, податків на майно, а також інших податків і зборів, встановлених національним законодавством. Однак, зважаючи на специфіку банківської діяльності, існують особливості у визначенні податкової бази та нарахуванні податків, які враховують специфіку банківських операцій та фінансових послуг (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 – Основні види податків у банківській діяльності [2, с. 124; 46]

Вид податку	Характеристика
Податок на прибуток	Податок на прибуток є основним видом податку, що сплачується банками. Він нараховується на чистий прибуток, який залишається після вирахування всіх витрат і податкових відрахувань. Специфіка визначення податкової бази для банків полягає у врахуванні особливостей банківських операцій, таких як нарахування відсотків за кредитами і депозитами, операції з цінними паперами, валютні операції тощо.
Податок на додану вартість (ПДВ)	Банківські послуги, як правило, не підлягають оподаткуванню ПДВ, однак окремі види банківських операцій можуть підлягати оподаткуванню, наприклад, комісійні послуги, операції з нерухомістю тощо. Визначення податкової бази та ставки ПДВ залежить від національного податкового законодавства.
Податок на майно	Банки сплачують податок на майно, що включає податок на нерухомість, транспортні засоби та інші види майна, що перебувають у власності банку. Цей податок нараховується на вартість майна та залежить від його видів і місця розташування. Для деяких видів майна можуть застосовуватися диференційовані ставки податку.
Інші податки та збори	Банки можуть також сплачувати інші види податків та зборів, такі як акцизи, екологічні збори, місцеві податки та збори тощо. Їх перелік та порядок нарахування визначаються національним та місцевим законодавством. Деякі з цих податків можуть бути специфічними для регіонів або мати особливі умови нарахування.

Така система оподаткування забезпечує значний вклад банків у державний бюджет та фінансову стабільність країни. Завдяки різноманітним видам податків, які сплачують банки, держава отримує стабільні надходження, що використовуються для фінансування соціальних програм, розвитку інфраструктури, підтримки економічної діяльності та забезпечення національної безпеки. Крім того, ефективне оподаткування банківської діяльності сприяє

прозорості та надійності фінансової системи, що є важливим фактором для залучення інвестицій і зміцнення економічного потенціалу країни.

Оподаткування банківської діяльності виконує кілька важливих функцій, що зображені на рис. 1.1.

Рисунок 1.1 – Функції оподаткування банківської діяльності [3]

Основна функція оподаткування – це фіскальна функція, тобто збір доходів до державного бюджету. Банки, як великі фінансові установи, є значними платниками податків і забезпечують суттєві надходження до бюджету, що використовуються на фінансування державних програм, соціальних виплат, інфраструктурних проєктів та інших суспільних потреб.

Оподаткування банківської діяльності має також регулюючу функцію, яка полягає у впливі на економічну активність банків та їх клієнтів. За допомогою податкових механізмів держава може стимулювати або стримувати певні види банківських операцій, регулювати рівень ліквідності та капіталізації банків, а також впливати на вартість кредитних ресурсів.

Стимулююча функція полягає в тому, що через систему податкових пільг та преференцій держава може стимулювати розвиток банківської діяльності, інновацій та впровадження нових фінансових продуктів і технологій. Наприклад, зниження податкового навантаження на банки, які інвестують у розвиток інформаційних технологій або підтримують малі та середні підприємства, може сприяти розвитку банківського сектора та економіки в цілому [8, с. 64].

Оподаткування банківської діяльності виконує також контрольну функцію, спрямовану на забезпечення прозорості та законності фінансових операцій. Податкові органи здійснюють контроль за дотриманням банками податкового законодавства, проводять перевірки правильності нарахування та сплати податків, що сприяє запобіганню ухилення від сплати податків та інших правопорушень у фінансовій сфері.

Серед методів оподаткування банківської діяльності виділяють податкові ставки, податкові пільги та податкові санкції (рис. 1.2).

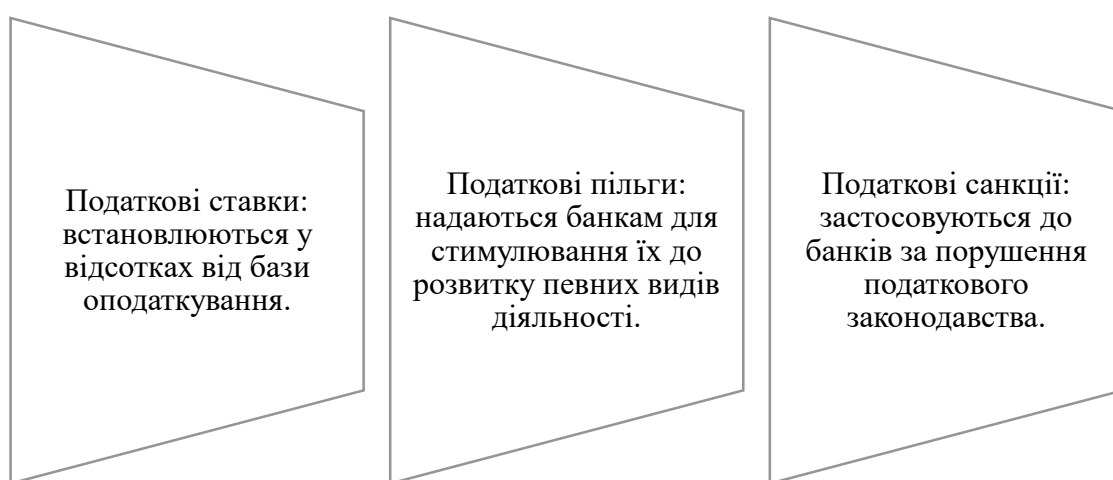

Рисунок 1.2 – Методи оподаткування банківської діяльності [15, с. 108]

Податкові ставки встановлюються у відсотках від бази оподаткування, яка може включати прибуток, доходи від банківських операцій, вартість майна та інші фінансові показники. Наприклад, ставка податку на прибуток може становити певний відсоток від чистого прибутку банку після вирахування всіх дозволених витрат. Розмір податкових ставок визначається податковим законодавством і може змінюватися в залежності від економічної політики держави та фінансового стану банківського сектору [25, с. 198].

Податкові пільги надаються банкам для стимулювання їх до розвитку певних видів діяльності, таких як інвестування у розвиток інфраструктури, підтримка малого та середнього бізнесу, впровадження інноваційних технологій, екологічні проекти тощо. Пільги можуть включати знижені ставки податків,

звільнення від окремих податків або зменшення податкових зобов'язань на певний період. Наприклад, банки, що інвестують у проєкти з енергоефективності, можуть отримувати податкові кредити або знижки.

Податкові санкції застосовуються до банків за порушення податкового законодавства, включаючи несвоєчасну сплату податків, подання неправдивої податкової звітності або ухилення від сплати податків. Санкції можуть включати фінансові штрафи, пені, нарахування додаткових податкових зобов'язань, а в деяких випадках – кримінальну відповідальність керівників банку. Наприклад, за несвоєчасну сплату податків банк може бути зобов'язаний сплатити пеню у вигляді відсотків від суми заборгованості за кожний день прострочення [11, с. 19].

Ці методи оподаткування забезпечують контроль за діяльністю банків, сприяють їх відповідальності перед державою та суспільством.

Основні принципи оподаткування банківської діяльності включають справедливість, ефективність, нейтральність, простоту та зрозумілість (табл. 1.3).

Таблиця 1.3 – Основні принципи оподаткування банківської діяльності [46]

Принцип	Характеристика
Справедливість	Податковий тягар повинен розподілятися справедливо між банками з урахуванням їх фінансових показників та ризиків.
Ефективність	Система оподаткування повинна стимулювати розвиток банківського сектору та сприяти економічному зростанню.
Нейтральність	Система оподаткування не повинна спотворювати конкурентне середовище на ринку банківських послуг.
Простота та зрозумілість	Система оподаткування повинна бути простою та зрозумілою для платників податків.

Таким чином, оподаткування банківської діяльності є важливим інструментом економічної політики, що сприяє забезпеченню фінансової стабільності, розвитку банківського сектору та економіки в цілому. Ефективна система оподаткування дозволяє державі акумулювати необхідні фінансові ресурси для реалізації соціально-економічних програм, а також створює сприятливі умови для залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності банків. Крім того, прозора і справедлива податкова політика сприяє зміцненню довіри до фінансової системи з боку внутрішніх та міжнародних партнерів.

1.2. Нормативно-правове регулювання оподаткування банківської діяльності

Нормативно-правове регулювання оподаткування банківської діяльності здійснюється на основі законодавчих актів, які визначають порядок і правила нарахування, сплати та контролю за податками, що стягуються з банків. Основними законодавчими актами, що регулюють оподаткування банківської діяльності, є:

1. Конституція України визначає загальні принципи податкової системи України, зокрема, рівність та справедливість оподаткування. Вона встановлює, що кожен громадянин та юридична особа зобов'язані сплачувати податки та збори у відповідності до закону, який не може мати зворотної сили. Основний закон країни закріплює принципи правової визначеності та стабільності податкового законодавства, що є фундаментальними для побудови справедливої та ефективної податкової системи. Конституція також гарантує захист прав платників податків та передбачає можливість оскарження рішень податкових органів у судовому порядку. Ці конституційні положення створюють правову основу для детальнішого регулювання оподаткування банківської діяльності у спеціалізованих законах і підзаконних актах. Таким чином, Конституція України є ключовим документом, який забезпечує загальні принципи та засади податкової політики в державі, включаючи сферу банківської діяльності [18].

2. Податковий кодекс України є основним нормативним документом, який встановлює загальні принципи оподаткування, види податків, ставки, порядок їх розрахунку та сплати, а також передбачає податкові пільги та санкції за порушення податкового законодавства. Цей кодекс визначає, які саме податки мають сплачувати банки, яким чином розраховується податкова база для кожного виду податку, а також яким чином здійснюється контроль за сплатою податків. Важливою частиною Податкового кодексу є розділи, які конкретизують порядок

оподаткування різних видів банківських операцій, включаючи кредитування, депозити, операції з цінними паперами та валютні операції [27].

Одним із значущих нормативних актів, що внесли зміни до Податкового кодексу, є Закон України № 3474. Так, що 8 грудня 2023 року набрав чинності Закон України від 21 листопада 2023 року № 3474-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків та інших платників податків». Цей закон змінив підходи до оподаткування прибутку банків, що відображено в положеннях Податкового кодексу.

Відповідно до пункту 68 підрозділу 4 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України встановлено, що за результатами податкового (звітного) 2023 року базова (основна) ставка податку на прибуток підприємств для цілей оподаткування прибутку банків, а також для застосування щодо банків положень пункту 57.1¹ статті 57 Податкового кодексу становить 50%. Це значне підвищення порівняно зі стандартною ставкою 18%, що діяла до набрання чинності Законом № 3474 [9].

Банки повинні визначити податкові зобов'язання щодо податку на прибуток за увесь 2023 рік за ставкою 50 відсотків. Виплачені протягом 2023 року дивіденди підлягають перерахунку за збільшеною ставкою для оподаткування податком на прибуток підприємств (50 відсотків). У разі застосування за попередні податкові (звітні) періоди 2023 року положень, передбачених пунктом 140.4.4 статті 140 Податкового кодексу, та/або сплати авансових внесків з податку на прибуток підприємств за ставкою 18 відсотків, у складі декларації за 2023 рік банки відображають уточнені показники, що містяться у поданих ними раніше деклараціях. У разі виникнення додаткового грошового зобов'язання, яке виникає внаслідок уточнення показників, таке грошове зобов'язання підлягає сплаті у строки, встановлені для сплати податкового зобов'язання щодо податку на прибуток за результатами 2023 року.

Новий пункт 136.1¹ статті 136 Податкового кодексу, внесений Законом № 3474, визначає види доходів, до яких застосовується базова ставка податку на прибуток у розмірі 25%. Це включає оподаткування прибутку банку, скоригованого

прибутку контрольованої іноземної компанії банку та застосування положень пункту 57.1¹ статті 57 Податкового кодексу до виплати дивідендів банками [31].

Для порівняння, в інших країнах ставка оподаткування «надприбутків» банків коливається від 4,8% до 60%, залежно від бази оподаткування та інших специфічних умов (додаток А).

3. Закон про банки і банківську діяльність визначає правовий статус банків, порядок їх реєстрації та ліцензування, вимоги до капіталу і звітності, а також регулює окремі аспекти оподаткування банків. Цей закон встановлює комплексні правила, за якими банки повинні діяти, щоб забезпечити стабільність та надійність фінансової системи. Зокрема, він може передбачати спеціальні вимоги до нарахування податків на операції, пов'язані з кредитуванням, депозитами та іншими банківськими послугами. Також, закон регулює механізми оподаткування банківських прибутків, включаючи можливість застосування різних податкових ставок залежно від типу банківської операції або фінансового результату.

Крім того, закон встановлює вимоги до капіталізації банків, що впливає на їх податкові зобов'язання, оскільки рівень капіталу може визначати можливість банку сплачувати певні види податків. Регуляторні вимоги щодо звітності банків також включають положення про подання податкових декларацій та іншу необхідну інформацію до податкових органів. Важливим аспектом закону є встановлення правил функціонування банків, які впливають на їхню податкову базу, зокрема, у частині обліку доходів і витрат, амортизації активів та створення резервів.

Закон про банки і банківську діяльність також передбачає заходи контролю та нагляду за дотриманням банками податкового законодавства. Це включає проведення регулярних аудитів, перевірок і моніторингу з боку регуляторних органів, що забезпечує прозорість і підзвітність банківської діяльності. Таким чином, цей закон є ключовим елементом нормативно-правової бази, що визначає правила оподаткування та функціонування банків в Україні [29].

Крім того, на рівні підзаконних актів (постанови уряду, накази міністерств та відомств) можуть встановлюватися додаткові правила і процедури, що

стосуються оподаткування банківської діяльності. Наприклад, уряд може видавати постанови, які конкретизують окремі положення Податкового кодексу або інших законодавчих актів, встановлюючи детальні процедури нарахування і сплати податків для банків. Такі постанови можуть включати спеціальні роз'яснення щодо методів обчислення податків на прибуток, операцій з цінними паперами та валютних операцій, що дозволяє банкам точно дотримуватися законодавчих вимог.

Накази міністерств і відомств можуть регламентувати окремі аспекти оподаткування, такі як порядок подання податкової звітності, правила проведення податкових перевірок або методики розрахунку окремих видів податків. Наприклад, Міністерство фінансів може видавати накази, що встановлюють формати та терміни подання податкової звітності банками, а також процедури проведення внутрішніх аудиторських перевірок для забезпечення відповідності податковому законодавству. Крім того, такі накази можуть визначати детальні правила застосування податкових пільг та преференцій для банків, що здійснюють інвестиції в пріоритетні сектори економіки.

Урядові постанови та накази міністерств можуть також встановлювати спеціальні вимоги до документування та обліку банківських операцій, що мають податкові наслідки. Це сприяє підвищенню прозорості та відповідності податковій політиці, зменшуючи ризики податкових порушень та ухилення від сплати податків. Важливим аспектом є також регулювання механізмів взаємодії банків з податковими органами, що забезпечує ефективну комунікацію та своєчасне вирішення податкових питань [47, с. 276].

Загалом підзаконні акти відіграють ключову роль у деталізації та реалізації законодавчих норм, забезпечуючи чіткість і передбачуваність процесів оподаткування в банківській діяльності.

Основні принципи нормативно-правового регулювання оподаткування банківської діяльності:

1. Відповідність положенням Конституції та Податковому кодексу України. Це означає, що будь-які зміни чи нові акти повинні узгоджуватися з основоположними принципами, закладеними в Конституції, зокрема принципами

рівності, справедливості та захисту прав платників податків. Податковий кодекс України виступає головним документом, який детально визначає види податків, ставки, порядок їх нарахування та сплати, а також передбачає механізми контролю і відповідальності. Таким чином, всі інші нормативні документи повинні бути узгоджені з цими базовими положеннями.

2. Нормативно-правові акти, що регулюють оподаткування банківської діяльності, повинні прийматися в межах повноважень відповідних органів та відповідати чинному законодавству України. Це передбачає, що нормативні акти мають бути розроблені та ухвалені згідно з процедурами, встановленими законом. Законність також вимагає, щоб акти не суперечили існуючим правовим нормам і були обґрунтованими з правової точки зору. Дотримання цього принципу забезпечує легітимність та правову обґрунтованість податкових норм, що застосовуються до банків.

3. Нормативно-правові акти повинні бути стабільними та не змінюватися часто, щоб не створювати невизначеності для платників податків. Стабільність податкового законодавства є ключовим фактором для довгострокового планування і прогнозування фінансової діяльності банків. Часті зміни в податковому законодавстві можуть призвести до додаткових витрат на адаптацію та адміністративне забезпечення, а також створюють правову невизначеність, що негативно впливає на інвестиційну привабливість банківського сектора.

4. Всі нормативно-правові акти з питань оподаткування банківської діяльності повинні бути доступними для платників податків та інших зацікавлених осіб. Прозорість передбачає, що всі правила та вимоги повинні бути чітко сформульованими, доступними для розуміння та відкритими для громадськості. Це включає своєчасне оприлюднення нових нормативних актів, надання роз'яснень та консультацій з боку податкових органів, а також забезпечення можливості для громадського обговорення та участі у формуванні податкової політики. Прозорість сприяє довірі до податкової системи та зменшує ризик корупції [13, с. 77].

5. Система оподаткування банківської діяльності повинна бути ефективною та забезпечувати надходження до державного бюджету необхідних коштів.

Ефективність податкової системи передбачає, що податки мають бути спроектовані так, щоб мінімізувати витрати на їх адміністрування та збір, а також не створювати надмірного податкового тягаря для банків. Це включає оптимізацію податкових процедур, спрощення звітності та надання можливості для електронного декларування. Ефективна податкова система також має стимулювати економічну активність та інвестиції в банківський сектор, забезпечуючи при цьому достатні податкові надходження для фінансування державних витрат.

Дотримання цих принципів сприяє створенню стабільної, передбачуваної та прозорої системи оподаткування банківської діяльності, що є важливою передумовою для ефективного функціонування банків та забезпечення фінансової стабільності держави. Крім того, стабільна і прозора податкова система підвищує рівень довіри з боку іноземних інвесторів, що сприяє притоку іноземних інвестицій в банківський сектор України. Важливо також враховувати, що чіткі та прозорі податкові правила дозволяють банківським структурам ефективніше планувати свою діяльність, зменшують ризики податкових спорів та витрат на їх врегулювання.

Система оподаткування, яка враховує специфіку банківської діяльності, сприяє інноваціям у фінансовому секторі та підтримці нових фінансових продуктів і послуг. Запровадження сучасних технологій для автоматизації податкових процесів полегшує виконання податкових зобов'язань і знижує адміністративні витрати як для банків, так і для держави [42, с. 257].

Важливим аспектом є також постійний діалог між податковими органами і банками, що дозволяє своєчасно виявляти і вирішувати проблемні питання, підвищуючи ефективність податкового адміністрування. В цілому, інтегрований підхід до нормативно-правового регулювання оподаткування банківської діяльності забезпечує стабільність та стійкість фінансової системи країни.

Таким чином, законодавча база оподаткування банківської діяльності є комплексною системою нормативно-правових актів, яка регулює всі аспекти нарахування, сплати і контролю за податками в банківському секторі. Ця база

постійно вдосконалюється і оновлюється відповідно до змін в економічній ситуації та вимог міжнародного законодавства, що забезпечує ефективне функціонування банківської системи та стабільність державних фінансів.

1.3. Історичний розвиток системи оподаткування банків в Україні

Система оподаткування банківської діяльності в Україні зазнала значних змін з моменту здобуття незалежності в 1991 році. Зміни в податковому законодавстві відображають як внутрішні економічні потреби країни, так і адаптацію до міжнародних стандартів (табл. 1.4).

Таблиця 1.4 – Еволюція системи оподаткування банків в Україні [44, с. 442]

Етап	Опис
1991-1994 рр.: початок незалежності та формування системи оподаткування	Перші спроби створення податкової системи після здобуття незалежності. Встановлення базових податків, включаючи податок на прибуток підприємств. Відсутність детальних правил оподаткування банківських операцій.
1995-1999 рр.: реформи середини 90-х рр.	Прийняття Закону «Про оподаткування прибутку підприємств» у 1995 році. Введення податкових пільг для банків та перших спеціальних правил оподаткування банківських операцій. Підвищення прозорості банківської звітності.
2000-2010 рр.: становлення Податкового кодексу	Прийняття Податкового кодексу України у 2010 році. Об'єднання податкових законів та встановлення чітких правил оподаткування для всіх платників податків, включаючи банки. Введення спеціальних розділів щодо оподаткування фінансових установ.
2011-2019 рр.: вплив міжнародних стандартів та інтеграція в світову економіку	Гармонізація податкового законодавства з європейськими стандартами. Запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS). Внесення змін до Податкового кодексу щодо стандарту BEPS для зменшення можливостей ухилення від сплати податків.
2020-2024 рр.: сучасні реформи та нововведення	Прийняття Закону України № 3474 у 2023 році. Підвищення ставки податку на прибуток для банків до 50%. Нові правила нарахування податкових зобов'язань, звітності та контролю за сплатою податків. Адаптація банків до нових вимог.

У радянський період, до 1991 року, податкова система була централізованою, а банки діяли в умовах планової економіки. Податки стягувалися

в основному з державних підприємств, а банківський сектор був монополізований державою. Податкова система не передбачала спеціальних правил для оподаткування банківських операцій. Усі банки були під контролем держави і діяли як інструменти державної економічної політики. Центральний банк виконував функції, які поєднували монетарну політику та нагляд за банківською діяльністю. Інші комерційні банки мали обмежену автономію і були спрямовані на виконання державних планів та фінансування певних секторів економіки.

Після здобуття незалежності у 1991 році Україна зіткнулася з необхідністю створення власної податкової системи. Радянська податкова система, що існувала до цього, була централізованою і не відповідала новим ринковим умовам. Тому на початковому етапі розвитку банківської системи податкове законодавство було досить фрагментованим і нестабільним. Перші спроби регулювання оподаткування банків здійснювалися через загальні податкові закони, що часто не враховували специфіки банківської діяльності.

У цей період основна увага приділялася запровадженню податку на прибуток підприємств, до якого були включені і банки. Закон України «Про систему оподаткування», прийнятий у 1991 році, заклав основи нової податкової системи, але його положення були загальними і не враховували специфічних особливостей фінансового сектору. Наприклад, ставка податку на прибуток для всіх підприємств, включаючи банки, становила 18%, але не було чітко визначено порядок обчислення податкової бази для банківських операцій [46].

Перші законодавчі акти встановлювали базові ставки податку на прибуток, але не містили детальних правил щодо розрахунку податкової бази для банківських операцій. Це призводило до численних невизначеностей і складностей у податковому адмініструванні. Банки стикалися з проблемами при обчисленні оподатковуваного доходу від різних видів банківських послуг, таких як кредитування, депозитні операції та операції з цінними паперами. Крім того, відсутність чітких правил щодо амортизації активів, формування резервів і обліку відсоткових доходів ускладнювала податковий облік.

У 1993 році була введена тимчасова система податкових відрахувань, яка вимагала від банків щоквартально подавати звіти про прибутки та витрати, але ці звіти не враховували специфіку банківських операцій. Внаслідок цього банки мали великі складнощі з визначенням точних податкових зобов'язань, що призводило до частих конфліктів з податковими органами та судових спорів.

Загалом, у період з 1991 по 1994 роки українська податкова система перебувала в стані становлення, і банки мали адаптуватися до нових умов в умовах відсутності чітких і стабільних податкових правил. Це стало підґрунтям для подальших реформ, спрямованих на вдосконалення податкового законодавства та його адаптацію до потреб ринкової економіки.

Середина 90-х років відзначається поступовим вдосконаленням податкового законодавства в Україні, що було критично важливим для стабілізації економіки та розвитку банківського сектора. У 1995 році був прийнятий Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств», який заклав основи сучасної системи оподаткування. Цей закон визначив основні принципи оподаткування, встановив ставки податку та порядок обчислення податкової бази. Наприклад, ставка податку на прибуток підприємств була встановлена на рівні 30%, що стало значним кроком вперед у порівнянні з попередніми регулюваннями.

Одним з важливих нововведень цього закону було введення податкових пільг для банків, які інвестують у розвиток економіки. Це включало зниження податкових ставок для банків, що фінансували проекти у пріоритетних галузях, таких як інфраструктура, енергетика та промисловість. Податкові пільги сприяли залученню банківських коштів у стратегічні напрямки економічного розвитку країни [7, с. 26].

У 1997 році були запроваджені перші спеціальні правила оподаткування банківських операцій, що значно покращило точність обчислення податкових зобов'язань банків. Ці правила стосувалися, зокрема, кредитування та депозитних операцій. Вони визначали порядок обліку доходів і витрат від банківських операцій, що дозволяло банкам більш точно розраховувати податкові зобов'язання. Наприклад, було встановлено чіткі критерії для віднесення на витрати відсотків за

депозитами та кредитами, що зменшувало податкові спори та покращувало податковий контроль.

Крім того, були введені вимоги до звітності банків, що підвищило прозорість їхньої діяльності. Банки зобов'язувалися регулярно подавати детальні фінансові звіти до податкових органів, що включали інформацію про всі доходи, витрати, активи та зобов'язання. Це дозволяло податковим органам ефективніше здійснювати нагляд за виконанням податкових зобов'язань банками та запобігати можливим порушенням. Наприклад, банки мали подавати квартальні звіти про свої доходи та витрати, що дозволяло податковим органам здійснювати постійний моніторинг фінансового стану банків.

Ці заходи сприяли не лише підвищенню точності та ефективності податкового адміністрування, але й зміцненню довіри до банківської системи з боку інвесторів та клієнтів. Зокрема, підвищення прозорості та точності звітності сприяло зменшенню ризиків інвестування у банківський сектор, що, у свою чергу, сприяло збільшенню капіталізації банків та їхньої здатності надавати кредити та інші фінансові послуги.

Таким чином, середина 90-х років стала періодом важливих реформ у системі оподаткування банківської діяльності в Україні, які заклали основу для подальшого розвитку фінансового сектору та зміцнення його ролі в економіці країни.

2000-ті роки стали періодом значних реформ в податковій системі України. Основною подією цього періоду стало прийняття Податкового кодексу України у 2010 році. Податковий кодекс став фундаментальним документом, що об'єднав усі податкові закони і встановив чіткі правила для всіх платників податків, включаючи банки [10, с. 293].

Податковий кодекс впровадив нові підходи до оподаткування банківських операцій, включаючи розрахунок податкової бази, визначення податкових ставок та застосування податкових пільг. Важливим нововведенням стало введення спеціальних розділів, присвячених оподаткуванню фінансових установ, що враховували специфіку банківської діяльності. Наприклад, було встановлено

окремі правила для обліку доходів від кредитних і депозитних операцій, а також операцій з цінними паперами. Це дозволило банкам більш точно визначати свої податкові зобов'язання та уникати можливих податкових спорів.

Крім того, Податковий кодекс запровадив знижені ставки податку на певні види доходів банків, що сприяло стимулюванню інвестиційної діяльності. Зокрема, ставка податку на доходи від операцій з державними цінними паперами була знижена до 15%, що сприяло збільшенню інвестицій банків у державні облігації. Також було введено податкові пільги для банків, що здійснюють інвестиції в інноваційні проекти та розвиток малого та середнього бізнесу.

Важливим аспектом Податкового кодексу стало впровадження електронної системи подання податкової звітності. Це значно спростило процес подання звітності для банків та інших платників податків, зменшило адміністративні витрати та підвищило ефективність податкового адміністрування. За даними Державної податкової служби України, впровадження електронної системи подання звітності дозволило зменшити час на підготовку та подання податкових декларацій на 40%.

Кодекс також запровадив суворіші вимоги до звітності та контролю за банківськими операціями. Банки зобов'язані були подавати детальні звіти про свої фінансові операції, що підвищило прозорість їхньої діяльності та сприяло запобіганню податкових порушень. Наприклад, банки повинні були подавати щоквартальні звіти про свої операції з іноземною валютою та фінансовими інструментами [27].

Таким чином, прийняття Податкового кодексу у 2010 році стало важливим кроком у реформуванні податкової системи України, що забезпечило стабільність і передбачуваність для банківського сектора, сприяло підвищенню прозорості та ефективності податкового адміністрування, а також створило сприятливі умови для розвитку банківської діяльності та економіки в цілому.

Після прийняття Податкового кодексу Україна продовжила адаптацію свого законодавства до міжнародних стандартів. Важливу роль у цьому процесі відіграла інтеграція до Європейського Союзу та співпраця з міжнародними фінансовими

інституціями. У 2014 році було підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, яка передбачала гармонізацію податкового законодавства України з європейськими стандартами.

Одним з ключових напрямків реформ було запровадження міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRS) для банків. Це сприяло підвищенню прозорості та відповідності банківської звітності міжнародним вимогам, що мало позитивний вплив на податкове адміністрування [38, с. 121].

У 2017 році були внесені зміни до Податкового кодексу, що стосувалися запровадження стандарту BEPS. Це дозволило зменшити можливості для ухилення від сплати податків і підвищило ефективність податкового контролю. В рамках цих змін були введені нові правила трансфертного ціноутворення та вимоги до розкриття інформації про міжнародні фінансові операції, що дозволило податковим органам краще відслідковувати операції банків та виявляти можливі схеми ухилення від оподаткування. Це, в свою чергу, сприяло підвищенню прозорості фінансових операцій і зміцненню фінансової дисципліни.

Останні роки стали періодом активних змін у податковому законодавстві, спрямованих на покращення податкового клімату та стимулювання розвитку банківського сектора. Одним з найзначущих нормативних актів став Закон України № 3474, прийнятий у 2023 році.

Основні зміни стосувалися підвищення ставки податку на прибуток для банків до 50%, що мало на меті збільшити податкові надходження від банківського сектора. Це нововведення викликало дискусії серед експертів, оскільки підвищення ставки могло вплинути на прибутковість банків і їх здатність інвестувати в економіку. Крім того, закон передбачав нові правила щодо нарахування податкових зобов'язань, звітності та контролю за сплатою податків. Банки повинні були адаптувати свої внутрішні процеси до нових вимог, що вимагало додаткових ресурсів та часу [30].

Таким чином, історичний розвиток системи оподаткування банків в Україні відображає еволюцію економічних відносин та інтеграцію до світової економіки. Від перших нестабільних кроків у 90-х роках до сучасних реформ, спрямованих на

відповідність міжнародним стандартам, система оподаткування банків зазнала значних змін. Прийняття Податкового кодексу стало важливим етапом у побудові стабільної та передбачуваної податкової системи, а останні нововведення демонструють прагнення України підвищити ефективність податкового адміністрування та зміцнити фінансову дисципліну в банківській сфері.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

2.1. Сучасні тенденції розвитку банківського сектору України

На сучасному етапі банківська система України працює у надскладних умовах. З одного боку, банківська система України має відповідати темпам світової глобальної трансформації та технологічного прогресу, а з іншого – протистояти внутрішнім ризикам та кризам, в тому числі і витримувати навантаження спричинені початком активних бойових дій на території України. До того ж, перед Національним банком України постало невідкладне завдання позбавлення від всіх банків у капіталі яких присутня російська частка. Характерною рисою функціонування банківського сектору України протягом останніх років є постійні коливання фінансових показників [17, с. 41].

Після початку повномасштабної війни було введено тимчасові зміни до законодавства України, що стосувалися функціонування банківської системи та інвестування. Завдяки вчасним діям НБУ та високому рівню капіталізації вітчизняних банків, які постійно функціонували у кризовому та післякризовому середовищі, банківська система змогла стабільно функціонувати під час перших тижнів війни, зберігаючи ліквідність та платоспроможність. Також впроваджено механізми підтримки банківської ліквідності, такі як рефінансування та відстрочка сплати податкових зобов'язань, що допомогло банкам зосередитися на забезпеченні фінансової стабільності та підтримці економіки в умовах війни [21].

Так, на протязі останніх років кількість діючих банків в Україні щороку зменшується і на кінець 2023 року їх кількість становить всього 67 установ проти 117 в 2016 році. При цьому кількість банків з іноземним капіталом скоротилась у

даний період на 11 установ, і становила 30 установ на кінець 2023 року, з них 22 установи – це банки зі 100% іноземним капіталом (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Кількість діючих банків України за 2016-2023 рр. [20; 21]

Показники	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кількість діючих банків	117	98	86	77	75	74	71	67
з них: з іноземним капіталом	41	39	38	37	35	33	33	30
в тому числі зі 100% іноземним капіталом	17	17	18	22	23	23	23	22
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	43,3	45,2	45,6	46,1	46,3	45,7	45,6	45,9

Як бачимо з табл. 2.1, частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків на протязі аналізованих років має тенденцію до зростання і становила 45,9% у 2023 році проти 43,3% у 2016 році.

У зв'язку з ліквідацією найвищий показник ліквідації банків припав на 2020 рік – 27 банків; у зв'язку з реорганізацією на 2019 рік – тільки 2 банки. Також кількість банків у яких відкликано ліцензію у 2019 році становило – 6 установ, а у 2023 – 4 установи (рис. 2.1).

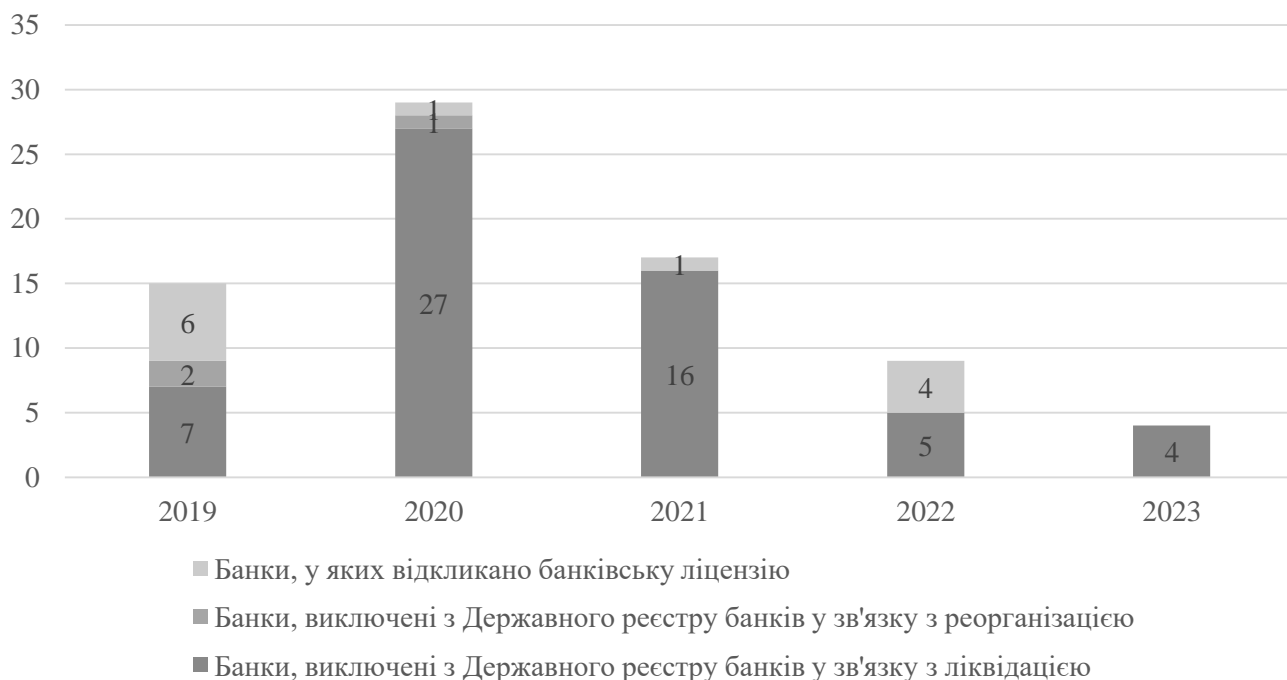

Рисунок 2.1 – Кількість виключених банків та банків, у яких відкликано банківську ліцензію в Україні в період 2019-2023 рр., од. [20; 21]

Окрім скорочення кількості банків відбувається скорочення і кількість структурних підрозділів банків України за останні 5 років, що свідчить про очищення банківської системи.

Станом на кінець 2023 року в порівнянні з 2019 роком кількість відділень зменшилась на 2,5 тисяч та становила 6 тисяч відділень. Найбільше філій закрили іноземні та державні банки, а приватні банки відкрили 8 нових відділень. У регіональному розрізі найбільше скорочень відбулись в областях, де активно ведуться бойові дії, а саме Харківська, Запорізька, Донецька та Херсонська.

Тенденція до скорочення чисельності діючих банків та відділень свідчить про очищення банківської системи України, яка насамперед пов'язана з їх недобросовісною діяльністю. Щодо іноземних банків, то їх скорочення відбувається через уведення Національним банком санкцій, щодо українських банків з російським державним капіталом. Також Україна наближує стандарти національної банківської системи до європейського рівня, де відбувається тенденція до скорочень кількості банків та відділень. В свою чергу із вдосконаленням онлайн-банкінгу багато клієнтів надають перевагу інтернет послугам [1, с. 55].

На кінець 2023 року структура власності активів банківської системи України виглядала наступним чином:

- банки з державною часткою, де держава володіє часткою понад 75% – 4 установи або ж 5,97%;
- банки іноземних банківських груп – 16 або ж 23,88%;
- банки з приватним капіталом, який становить не менше ніж 50% статутного капіталу – 47 або ж 70,15% [20].

Враховуючи наведену інформацію, можна зробити висновок, що банківська система України демонструє стійкість та адаптивність до викликів, які постали перед нею у зв'язку з внутрішніми та зовнішніми шоками, включно з воєнними діями. Процеси очищення банківського сектора, зменшення кількості банків та оптимізація мережі відділень відображають загальні тенденції до ефективності та цифровізації фінансових послуг.

Впродовж 2023 року у банківській системі України спостерігалось скорочення обсягів активів, обсягів кредитування фізичних і юридичних осіб, скоротився попит на всі банківські послуги.

Кредитний портфель практично усіх банків скоротився не тільки під впливом низького попиту, але і під впливом визнання втрати частини кредитів через неспроможність боржників до їх погашення.

За даними НБУ частка непрацюючих кредитів (NLP) за 2023 рік зросла на 13,6 % по кредитах для фізичних осіб і на 6,8% по корпоративним кредитам, досягнувши станом на 01.03.2024 року – 39,3%. Майже 75% NPL банківського сектору сконцентровано в державних банках, та понад 40% з них припадає на Приватбанк.

У табл. 2.2 наведено інформацію про сумарні активи комерційних банків України за 2020-2023 рр.

Таблиця 2.2 – Активи комерційних банків України за 2020-2023 рр., млн грн [20]

Період	Активи усього	Активи в іноземній валюті, млн \$	Надані кредити	Кредити суб'єктам господарювання	Кредити фізичним особам	Резерви за активними операціями
2020	1822814	585349	963664	752503	199556	375459
2021	1979298	593893	1067765	803069	239576	291371
2022	2353592	731394	1036129	801327	209944	368091
2023	2492315	783562	992185	764194	205924	369008

Загальні активи комерційних банків зросли протягом аналізованого періоду, зокрема, з 2020 по 2021 рік на 8,58%, з 2021 по 2022 рік на 18,91% і з 2022 по 2023 рік на 5,89%. Це свідчить про зростання загальної масштабності банківської системи.

Активи в іноземній валюті також показали зростання, особливо помітне з 2021 по 2022 рік (23,15%), що може вказувати на збільшення валютних резервів або активніше використання іноземної валюти у банківській діяльності.

Обсяг наданих кредитів зазнав певного зменшення з 2022 по 2023 рік на 4,24%, що може свідчити про зниження попиту на кредитні ресурси або підвищення ризиків кредитування. Кредити суб'єктам господарювання зменшилися на 4.63% з 2022 по 2023 рік, що може вказувати на звуження кредитування бізнесу в умовах економічної нестабільності. Кредити фізичним особам зменшилися незначно на 1.91% з 2022 по 2023 рік, що показує стабільність у сфері споживчого кредитування. Резерви за активними операціями залишаються приблизно на одному рівні з 2022 по 2023 рік, що свідчить про стабільний рівень покриття потенційних втрат по кредитах.

Ці дані вказують на певні виклики, з якими стикається банківська система України, включаючи зменшення кредитування та зростання непрацюючих кредитів, але також вони демонструють загальне зростання активів та потенціал для адаптації до змінюваних економічних умов.

Як бачимо з табл. 2.3, всі показники банківського капіталу демонстрували тенденцію до зростання протягом аналізованих років, окрім 2023 року.

Таблиця 2.3 – Динаміка власного капіталу банків за 2018-2023 рр., млн грн [20]

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Пасиви	1282748	1320112	1404000	1754736	2053232	2157423
Темп приросту, %	2,99	2,91	6,35	24,98	17,01	5,07
Власний капітал	154960	199921	209460	212577	255514	243599
Темп приросту, %	5,45	29,01	4,77	1,49	20,19	-4,66
Статутний капітал	465532	470712	479932	480613	481537	406196
Темп приросту, %	3,59	1,11	1,96	0,14	0,19	-15,65
Регулятивний капітал	119127	126116	150314	182284	211742	184943
Темп приросту, %	4,02	5,87	19,19	21,27	16,16	-12,66
Співвідношення статутного та власного капіталу, %	33,29	42,47	43,64	44,22	53,06	59,97
Рентабельність капіталу, %	1,31	14,32	37,37	22,92	35,08	2,21

Власний капітал банків зростав за період 2018-2022 року на 100 554 млн грн або на 64,9%. Також зріс регулятивний капітал за період 2018-2022 рр. на 92 615 млн грн або на 77,7%. Негативним є те, що впродовж останніх років, у структурі

власного капіталу банків, в результаті своєї діяльності, присутній непокритий збиток. Що ж до 2023 року, то війна стала справжнім випробуванням для всієї банківської системи України. Як бачимо з табл. 2.3, погіршення зазнали всі показники банківського капіталу в 2023 році, в тому числі і власний капітал, який скоротився в порівнянні з 2022 роком на 4,66%.

Враховуючи прогнозований масштаб фінансових ризиків та втрати капіталу, Національний банк України тимчасово перейшов до політики послабленого регулювання. За прогнозами НБУ, банки внаслідок війни втратять більше 25% свого кредитного портфеля і саме власний капітал використовуватимуть для покриття збитків. Запас капіталу перед початком війни значно перевищував мінімально необхідний рівень, а тому банки зуміли вистояти. Варто зауважити, що сукупний обсяг власного капіталу банків в Україні дорівнює обсягу власного капіталу європейського банку середнього рівня і є набагато нижчим за обсяг власного капіталу найбільших банків розвинених країн світу [20].

Також доцільно відзначити, що спостерігається скорочення частки власного капіталу банків у ВВП України. Так, на протязі 2017-2022 рр. цей показник знизився з 9,5% до 4,7% (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Частка власного капіталу банків України у ВВП за 2017-2022 рр., млн грн [20; 21]

Роки	Власний капітал банків, млн грн	Обсяг ВВП, млн грн	Частка власного капіталу у ВВП, %
2017	148 023	1 566 728	9,5
2018	154 960	2 383 182	6,5
2019	199 921	2 982 798	6,7
2020	209 460	3 558 641	5,9
2021	212 577	4 194 098	5,1
2022	255 514	5 459 736	4,7

Зауважимо, що у країнах із перехідною економікою частка власного капіталу банків у ВВП перевищує 40%, а в розвинених країнах – 80% і більше. Недостатній рівень капіталізації банків України є однією з причин їх низької конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Важливим індикатором є співвідношення обсягу власного капіталу до обсягу наданих кредитів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Динаміка власного капіталу, зобов'язань та наданих кредитів банків України за 2018-2023 рр., млн грн [20; 21]

Показники	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Власний капітал	154960	199921	209460	212577	255514	243599
Зобов'язання	1112359	1170713	1206638	1542160	1735217	1913824
Надані кредити	1007132	1144904	1061873	980499	1067765	1110346
Співвідношення власного капіталу і кредитів, %	15,39	17,46	19,73	21,68	23,93	21,94
Співвідношення власного капіталу і зобов'язань, %	13,93	17,46	17,35	13,78	14,73	12,73

Так, на протязі 2018-2023 рр. співвідношення власного капіталу до наданих кредитів зросла з 15,39% до 21,94%. Ця тенденція є позитивною та свідчить про високу участь власного капіталу у формуванні кредитного портфеля. Однак, співвідношення власного капіталу до зобов'язань демонструє зменшення з 13,93% до 12,73%. Це означає, що банки повільнішими темпами нарощують обсяги зобов'язань, аніж капіталу, що було наслідком негативного впливу війни.

На сьогодні, порівняно малий рівень обсягу власного капіталу банків України залишається однією з головних проблем ефективності банківського сектору загалом, оскільки свідчить про велику наявність ризиків у банківській діяльності, лімітування асортименту фінансових послуг та зростання витрат на їх надання. Недостатній власний капітал обмежує можливості банків у залученні додаткових ресурсів, що необхідні для розширення кредитування та підтримки бізнесів і фізичних осіб. Втрати капіталу провокують неможливість функціонування банку та можуть стати причиною його банкрутства, що негативно впливає на стабільність фінансової системи і довіру клієнтів.

Отже, оцінка динаміки формування власного капіталу банків України свідчить про негативні тенденції щодо збільшенні його обсягу у 2023 році. Також

спостерігається зниження його частки у ВВП України, що свідчить про необхідність пошуку шляхів збільшення рівня капіталізації банків.

Для того, щоб визначити сучасний стан банківської інвестиційної активності в Україні здійсимо аналіз інвестиційного портфеля банків на протязі 2020-2023 років (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Структура та динаміка інвестиційного портфеля банків за 2020-2023 роки [21]

Основні показники (млн грн)	2020	2021	2022	2023	Відхилення 2023 / 2020 рр.	
					грн	%
Торгові цінні папери	146774	155971	192114	178504	31730	21,6
Цінні папери для продажу	190238	208589	307741	335968	145730	76,6
Цінні папери до погашення	149897	170630	285933	315351	165454	110,4
Інвестиції в дочірні та асоційовані компанії	401	424	300	311	-90	-22,4
Інвестиційний портфель	487310	535088	786088	830133	342823	70,4

Так, згідно з даними табл. 2.6, на протязі аналізованих років інвестиційний портфель банків зріс з 487 млрд грн у 2020 році до 830 млрд грн у 2023 році, що у відносному вираженні становить приріст на 70,4%. Спостерігається значне зростання в категоріях «Цінні папери для продажу» на 76,6% та «Цінні папери до погашення» на 110,4%, що свідчить про активізацію інвестиційної діяльності банків в ці сегменти. Це зростання є результатом більш агресивної інвестиційної стратегії, спрямованої на підвищення дохідності та диверсифікацію ризиків. Водночас, інвестиції в дочірні та асоційовані компанії показали незначне зниження на 22,4%, що може бути пов'язано з переглядом стратегічних пріоритетів та реорганізацією бізнес-структур банків. Частка інвестиційних активів у загальному обсязі активів банків зростає, що є позитивною тенденцією і свідчить про зростання інвестиційної активності банків України, а також про їхню готовність до підтримки економічного зростання через фінансування різних секторів економіки.

Найбільшу питому вагу в інвестиційному портфелі склали цінні папери для продажу, де їх обсяг за аналізовані роки збільшився на 76,6% (рис. 2.2).

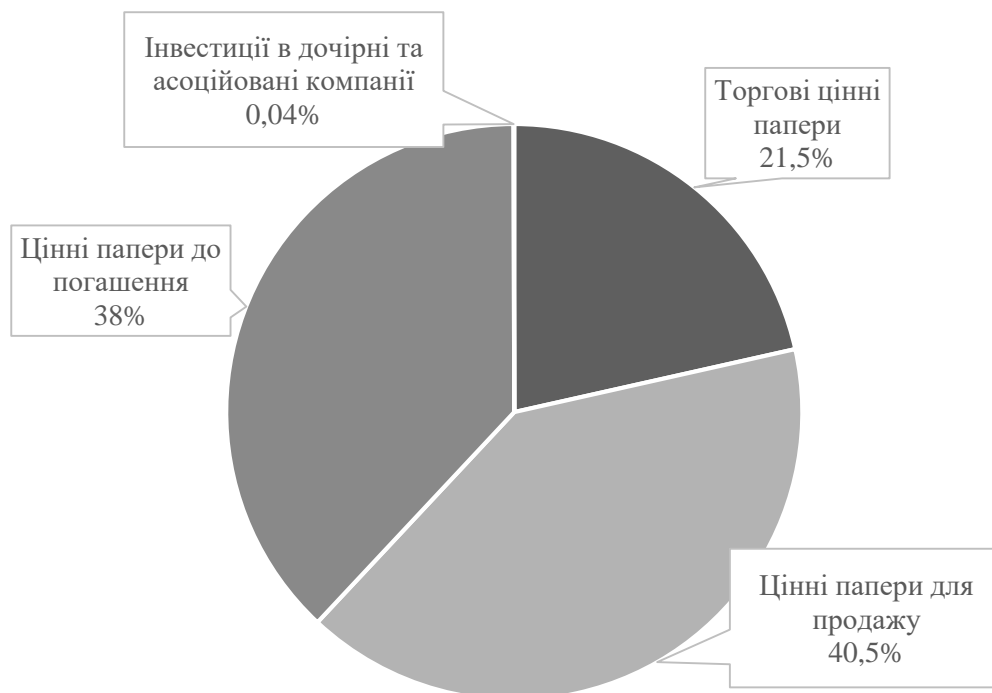

Рисунок 2.2 – Питома вага складових інвестиційного портфеля комерційних банків України у 2023 р., % [21]

Ще більше зростання показав обсяг цінних паперів до погашення, а саме на 110,4%. Така тенденція пов'язана, передусім, зі збільшенням дохідності ОВДП у 2020 році. Частка інвестиційних активів у загальному обсязі активів банків зростає, що є позитивною тенденцією і свідчить про зростання інвестиційної активності банків України.

Таким чином, дослідження сучасних тенденцій розвитку банківського сектору України показує, що, незважаючи на зростання загальних активів та інвестиційного портфеля, банківська система стикається з викликами, зумовленими скороченням кредитних портфелів та збільшенням частки непрацюючих кредитів. Це вказує на необхідність адаптації банків до економічних умов і зміцнення їх капітальної бази для забезпечення стабільності та підтримки економічного зростання. Скорочення власного капіталу в 2023 році та зниження його частки у ВВП свідчать про проблеми з капіталізацією та потенційні ризики для стійкості банківської системи. Це підкреслює необхідність подальшого зміцнення капітальної бази банків та розробки заходів щодо підтримки їх стабільності в умовах зростаючих ризиків.

2.2. Аналіз динаміки та структури податкових платежів банків

Податкові платежі банків відіграють важливу роль у формуванні доходів державного бюджету та стабільності фінансової системи країни. Аналіз динаміки та структури податкових платежів банків дозволяє оцінити ефективність податкової політики, виявити тенденції та проблеми в податковому регулюванні банківської діяльності.

За даними Державної податкової служби України та Національного банку України проаналізуємо динаміку загальних податкових платежів банків України за період 2013-2023 рр. (рис. 2.3).

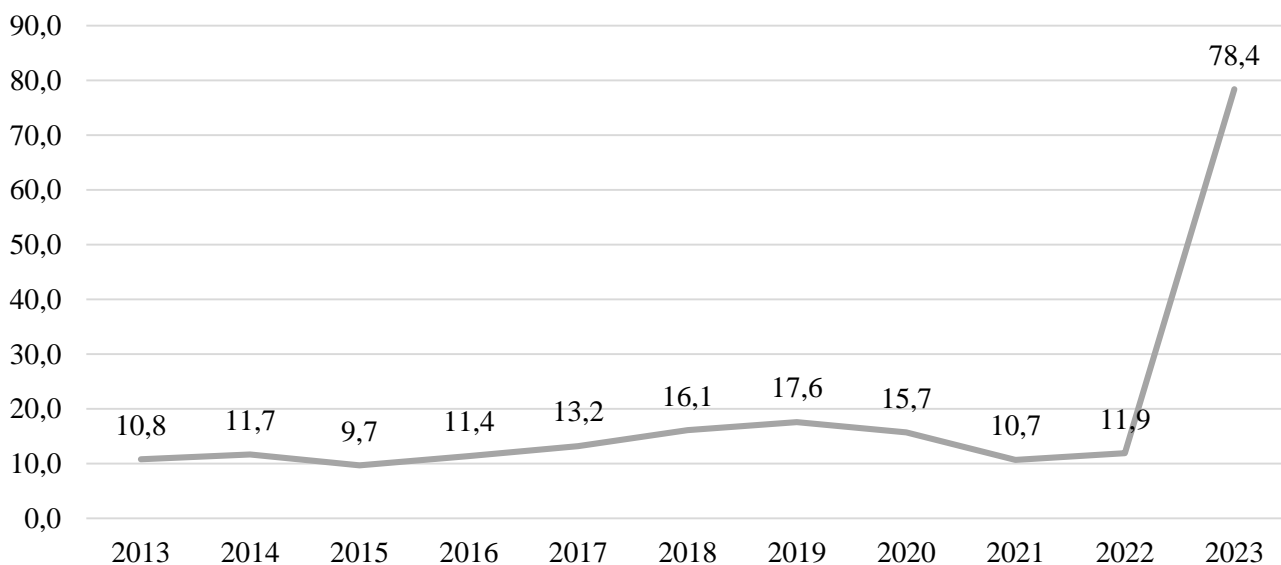

Рисунок 2.3 – Динаміка загальних податкових платежів банківського сектору України за 2013-2023 рр., млрд грн [20; 22]

Динаміка загальних податкових платежів банківського сектору України за період 2013-2023 років демонструє суттєві зміни під впливом економічних умов. У 2013 році загальні податкові платежі становили 10,8 млрд грн, проте внаслідок економічної кризи 2014-2015 років цей показник знизився до 9,7 млрд грн у 2015

році. Починаючи з 2016 року, спостерігається стабільне зростання податкових надходжень, що свідчить про поступове відновлення економіки та підвищення прибутковості банківського сектору. У 2018 році загальні податкові платежі досягли 16,0 млрд грн, що відображає покращення фінансового стану банків. У 2023 році нарахований банкам податок на прибуток склав 73,5 млрд грн, що у 10 разів більше, ніж у 2022 році і у 11,5 разів більше, ніж у довоєнному 2021 році.

Аналіз структури податкових платежів банківського сектору України за період 2013-2023 рр. показує значні зміни в обсягах та складових частинах податкових надходжень (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Динаміка податкових платежів банків України за 2018-2023 рр., млрд грн [22]

Рік	Податок на прибуток	ПДВ на фінансові послуги	Інші податки та збори	Загальні податкові платежі
2013	8,4	1,6	0,8	10,8
2014	9,1	1,7	0,9	11,7
2015	7,5	1,5	0,7	9,7
2016	9,0	1,8	0,9	11,7
2017	10,2	2,0	1,0	13,2
2018	12,5	2,3	1,2	16,0
2019	13,7	2,5	1,4	17,6
2020	11,8	2,6	1,3	15,7
2021	6,4	2,8	1,5	10,7
2022	7,35	3,0	1,6	11,9
2023	73,5	3,2	1,7	78,4

Податок на прибуток традиційно становив основну частину податкових платежів банків, проте його динаміка відображає як зростання, так і зниження протягом аналізованого періоду. У 2013 році податок на прибуток складав 8,4 млрд грн, зростаючи до 10,2 млрд грн у 2017 році, а потім різко знижуючись до 6,4 млрд грн у 2021 році через економічні виклики, спричинені пандемією COVID-19.

Проте, у 2023 році відбулося значне збільшення податку на прибуток до 73,5 млрд грн, що пояснюється донарахуванням податку за збільшеною ставкою наприкінці року та рекордним прибутком банківського сектору. Цей різкий стрибок

свідчить про ефективність податкової політики, спрямованої на посилення фіскального тиску на прибуткові сектори економіки.

Надходження від ПДВ на фінансові послуги також демонструють стабільне зростання з 1,6 млрд грн у 2013 році до 3,2 млрд грн у 2023 році. Це відображає розширення спектра фінансових послуг та збільшення обсягів банківських операцій, що підлягають оподаткуванню ПДВ.

Інші податки та збори, включаючи податок на нерухоме майно, екологічний податок та місцеві збори, мають меншу частку у загальних податкових надходженнях, проте їхні обсяги також зростають. Наприклад, їхні надходження збільшилися з 0,8 млрд грн у 2013 році до 1,7 млрд грн у 2023 році, що свідчить про збільшення кількості та обсягу операцій, які підлягають оподаткуванню цими податками.

Однак варто зазначити, що такі різкі зміни, як ті, що відбулися у 2023 році, можуть створювати певну нестабільність у податкових надходженнях, що потребує ретельного моніторингу та адаптації податкових механізмів. Узагалі, аналіз структури податкових платежів показує, що податковий тиск на банківський сектор залишається значним, але стабільне зростання прибутковості банків дозволяє їм виконувати свої податкові зобов'язання в повному обсязі [21].

Велику частину податкових надходжень у цій галузі забезпечили кілька провідних банків країни. Зокрема, 61,6% загальної суми податків сплатили такі банки:

- ПриватБанк – 11,98 млрд грн (18,5%);
- ПУМБ – 8,05 млрд грн (12,4%);
- Райффайзен Банк – 6,94 млрд грн (10,7%);
- Укрсиббанк – 5,52 млрд грн (8,5%);
- Ощадбанк – 4,42 млрд грн (6,8%);
- Універсал Банк – 3,05 млрд грн (4,7%) (рис. 2.4).

Це свідчить про домінуючу роль цих фінансових установ у формуванні податкових надходжень галузі. Значний внесок цих банків зумовлений не лише їх масштабами, але й ефективністю діяльності та дотриманням податкових

зобов'язань. Внесок кожного з цих банків у загальну суму податкових надходжень є значним, що підкреслює їх важливість для економіки країни та стабільність фінансової системи. ПриватБанк забезпечив найбільшу частку податків, тоді як інші провідні банки також зробили вагомий внесок, демонструючи високу відповідальність у сплаті податків.

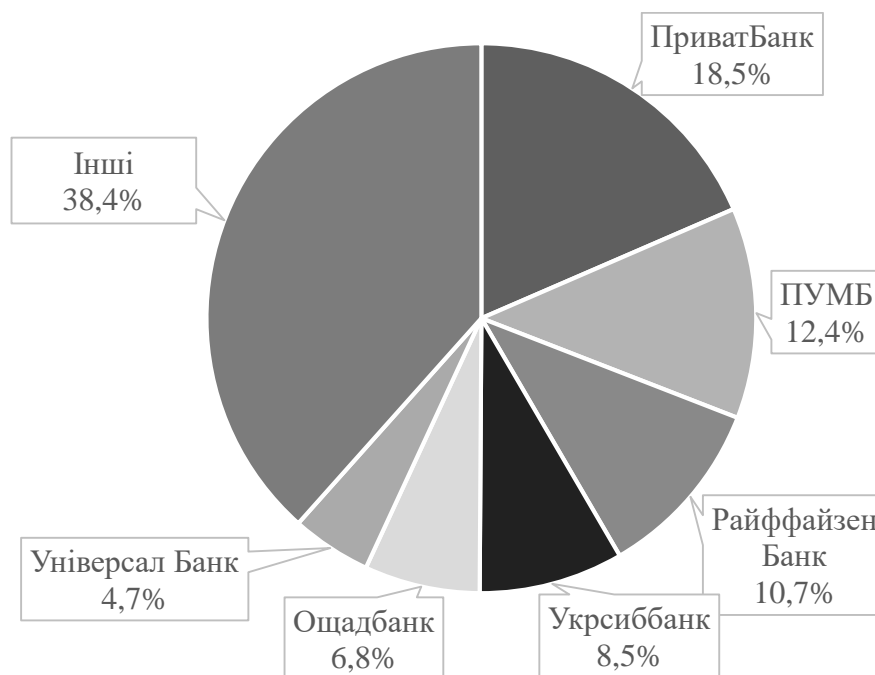

Рисунок 2.4 – Розподіл податкових надходжень серед провідних банків у 2023 році, % [21; 22]

Райффайзен Банк, Укрсиббанк, Ощадбанк та Універсал Банк, крім лідерства по сплаті податків, мають підвищене навантаження по галузі як з податку на додану вартість, так і з податку на прибуток. Це підкреслює їхню значущість у системі податкових надходжень і важливість для фінансової стабільності країни.

Загалом, податкові надходження від банківського сектора продовжують зростати, що свідчить про позитивні тенденції в економіці та ефективність податкової політики. Внесок провідних банків у формування податкових надходжень є ключовим, і їхня здатність виконувати податкові зобов'язання є важливим фактором для фінансової стабільності країни. Продовження вдосконалення податкового адміністрування та підтримка банківського сектора

залишаються пріоритетними завданнями для подальшого економічного розвитку України.

Для детального аналізу структури податкових платежів банків розглянемо розподіл основних видів податків та зборів за 2023 рік (табл. 2.8).

Таблиця 2.8 – Структура податкових платежів та зборів серед банків України у 2023 році [22]

Види податків	Сума (млрд грн)	Частка (%)
Податок на прибуток	73,5	93,7
ПДВ на фінансові послуги	3,2	4,1
Податок на нерухоме майно	0,7	0,9
Екологічний податок	0,3	0,4
Місцеві податки та збори	0,4	0,5
Інші податки та збори	0,3	0,4
Загальні податкові платежі	78,4	100

Аналіз структури податкових платежів банків України за 2023 рік показує значну домінуючу частку податку на прибуток, який становить 93,7% від загальних податкових надходжень. Цей високий показник зумовлений донарахуванням податку на прибуток за збільшеною ставкою наприкінці 2023 року, а також рекордним прибутком банківського сектору. Зокрема, податок на прибуток склав 73,5 млрд грн.

Надходження від ПДВ на фінансові послуги становили 3,2 млрд грн, що складає 4,1% від загальних податкових платежів. Це свідчить про стабільний внесок фінансових послуг у формування податкових надходжень, хоча їх частка є значно меншою порівняно з податком на прибуток.

Інші податки та збори, такі як податок на нерухоме майно, екологічний податок та місцеві податки, мають меншу частку в загальних податкових надходженнях, але все ще важливі для загальної фіскальної картини. Податок на нерухоме майно склав 0,7 млрд грн (0,9%), екологічний податок – 0,3 млрд грн (0,4%), місцеві податки та збори – 0,4 млрд грн (0,5%), інші податки та збори – 0,3 млрд грн (0,4%).

Проілюструємо отримані дані на рис. 2.5.

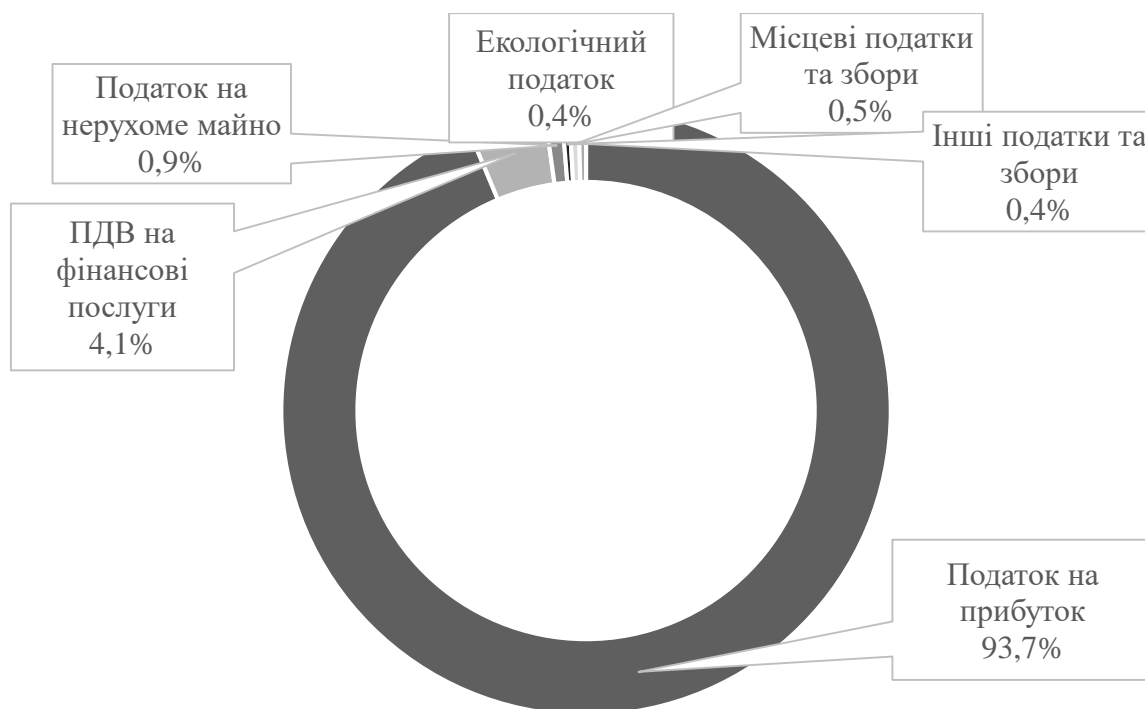

Рисунок 2.5 – Структура податкових платежів банків України у 2023 році, % [22]

Таким чином, основними тенденціями у податкових надходженнях від банківського сектора України за період 2018-2023 років є:

1. Зростання податкових надходжень від банківського сектору на 31,3% за цей період, що свідчить про позитивну динаміку та зростання ролі банківського сектору у формуванні доходів бюджету. Це зростання вказує на стабільний розвиток банківської галузі та її здатність забезпечувати значні податкові надходження навіть у періоди економічних викликів.

2. Податок на прибуток є основним джерелом податкових надходжень від банків. Його частка в структурі податкових платежів стабільно перевищує 70%. Стабільне зростання податку на прибуток підкреслює прибутковість банківської діяльності та ефективність податкової політики у цьому секторі.

3. Спостерігається стабільне зростання надходжень від ПДВ на фінансові послуги, що свідчить про розширення спектра фінансових послуг, які оподатковуються, та збільшення обсягів банківських операцій [28, с. 214].

Ці тенденції вказують на загальне зміцнення банківського сектору України та його здатність робити значний внесок у формування державного бюджету через податкові платежі.

2.3. Оцінка ефективності податкової політики в банківському секторі

Податкова політика відіграє важливу роль у регулюванні діяльності банківського сектору, впливаючи на його рентабельність, ризики, структуру активів та пасивів, а також на поведінку банківських установ. Ефективна податкова політика може стимулювати розвиток банківського сектору, сприяти його стійкості та підвищувати його внесок у економічне зростання. Крім того, вона може забезпечити справедливе розподілення податкового навантаження між банківськими установами, що сприятиме стабільності фінансової системи. Збалансована податкова політика також сприяє залученню інвестицій у банківський сектор та підвищенню його конкурентоспроможності на міжнародному ринку.

Існує декілька методів оцінки ефективності податкової політики в банківському секторі:

1. Аналіз фінансових показників банків. Одним з основних методів оцінки ефективності податкової політики є аналіз фінансових показників банків, таких як рентабельність активів (ROA) та рентабельність капіталу (ROE). Рентабельність активів (ROA) відображає ефективність використання активів банку для генерування прибутку. Вона розраховується як відношення чистого прибутку до загальної суми активів. Рентабельність капіталу (ROE) показує, наскільки ефективно банк використовує власний капітал для генерування прибутку. Вона розраховується як відношення чистого прибутку до власного капіталу

2. Податковий мультиплікатор. Показник, який дозволяє оцінити вплив податкових змін на економічну активність банків. Він розраховується як відношення зміни валового внутрішнього продукту (ВВП) до зміни податкових надходжень.

3. Ефективна ставка оподаткування. Відображає фактичне податкове навантаження на банки з урахуванням всіх податкових пільг та знижок. Ефективна ставка оподаткування розраховується як відношення загальної суми сплачених податків до валового доходу банку [4, с. 18].

Для проведення аналізу фінансових показників використовуємо дані сукупного банківського сектору України за період 2019-2023 років (табл. 2.9).

Таблиця 2.9 – Аналіз фінансових показників банків України за 2019-2023 рр. [20; 21]

Показник	2019	2020	2021	2022	2023
Активи, млн грн	1762589	1822814	1979298	2353592	2492315
Власний капітал, млн грн	199921	209460	212577	255514	243599
Чистий прибуток, млн грн	58400	41300	77200	21600	86500
Рентабельність активів (ROA), %	3,31	2,27	3,90	0,92	3,47
Рентабельність капіталу (ROE), %	29,21	19,72	36,32	8,45	35,51

Виходячи з табл. 2.5, можемо зробити висновок, що протягом аналізованого періоду, з 2019 по 2023 роки, спостерігається коливання рентабельності активів. У 2019 році ROA показала високу ефективність, але у 2020 році знизилася, що може бути пов'язано зі зменшенням прибутку. У 2021 році ефективність використання активів значно покращилася, але у 2022 році знову спостерігався спад через складні економічні умови. Проте у 2023 році ROA відновилася, демонструючи покращення ефективності використання активів банків. Загальна тенденція вказує на те, що банківський сектор має здатність відновлювати ефективність після періодів спаду, що свідчить про його стійкість і здатність адаптуватися до змінних умов.

Аналіз ROE за період з 2019 по 2023 роки також показує значні коливання. Висока ефективність у 2019 році була замінена зниженням у 2020 році, але у 2021 році ефективність використання власного капіталу суттєво зросла. У 2022 році відбулося значне зниження ROE, що вказує на зниження прибутковості банків, ймовірно, через економічні виклики. Проте, у 2023 році ROE значно відновилася, показуючи покращення фінансової ефективності банків. Загальна тенденція свідчить про те, що, незважаючи на економічні труднощі, банківський сектор

здатний швидко відновлювати свою прибутковість, що є позитивним сигналом для інвесторів і регуляторів.

Отже, аналіз фінансових показників банків України за 2019-2023 роки вказує на:

1. Здатність до відновлення. Незважаючи на значні коливання у рентабельності активів і капіталу, банківський сектор демонструє здатність до відновлення після періодів спаду.

2. Вплив економічних умов. Коливання в показниках ROA та ROE відображають вплив зовнішніх економічних умов на фінансову ефективність банків.

3. Ефективність податкової політики. Відновлення показників у 2023 році свідчить про ефективність податкової політики, яка сприяє фінансовій стабільності та зростанню прибутковості банків.

Розглянемо динаміку ВВП та податкових платежів банків України за 2013-2023 роки, а також розрахуємо податковий мультиплікатор для кожного року та занесемо дані до табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Оцінка податкового мультиплікатора за 2013-2023 рр. [20; 21]

Рік	Обсяг ВВП, млн грн	Темпи приросту, %	Загальні податкові платежі, млн грн	Зміна ВВП, млн грн	Зміна податкових платежів, млн грн	Податковий мультиплікатор
2013	1 455 134	3,6	10 800	-	-	-
2014	1 566 719	7,7	11 700	111 585	900	123,98
2015	1 979 501	26,3	9 700	412 782	-2 000	-206,39
2016	2 383 182	20,4	11 700	403 681	2 000	201,84
2017	2 982 798	25,2	13 200	599 616	1 500	399,74
2018	3 558 641	19,3	16 000	575 843	2 800	205,66
2019	4 194 098	5,5	17 600	635 457	1 600	397,16
2020	5 191 028	30,2	15 700	996 930	-1 900	-524,70
2021	5 459 736	-4,9	10 700	268 708	-5 000	-53,74
2022	5 191 028	25,9	711 900	-268 708	701 200	-0,38
2023	6 537 825	-	78 400	1 346 797	-633 500	-2,13

У період з 2014 по 2019 рік податковий мультиплікатор був досить високим, що свідчить про значний вплив податкових змін на економічну активність. Особливо виділяються 2014 та 2016 роки з мультиплікаторами 123,98 та 201,84 відповідно. Цей період характеризується високою ефективністю податкової політики у стимулюванні економічного зростання.

Негативні значення мультиплікатора у 2015 та 2020 роках (-206,39 та -524,70) вказують на зниження економічної активності при збільшенні податкових платежів. Це може бути пов'язано з економічними кризами або значними змінами в податковій політиці. У ці роки спостерігався зворотній вплив податкових змін на економіку, що свідчить про необхідність перегляду та адаптації податкових механізмів в умовах кризи.

Низькі та негативні значення мультиплікатора у 2022 та 2023 роках (-0,38 та -2,13) можуть свідчити про те, що значні зміни в податкових надходженнях не мали пропорційного впливу на ВВП. Це може бути результатом впливу війни та інших макроекономічних чинників, які значно змінили структуру економічної активності та вплив податкової політики.

Податковий мультиплікатор свідчить про сильний вплив податкових змін на економічну активність у період до 2020 року. Високі значення мультиплікатора вказують на ефективність податкової політики у стимулюванні економічного зростання. У роки економічних криз (2015, 2020) та під час війни (2022-2023) податковий мультиплікатор демонструє негативні значення, що вказує на зниження економічної активності при зростанні податкового навантаження. Для підвищення ефективності податкової політики в умовах кризових ситуацій необхідно адаптувати податкові ставки та механізми, щоб забезпечити підтримку економічної активності.

Загалом, аналіз податкового мультиплікатора показує, що податкова політика має значний вплив на економічну активність банківського сектору, але вимагає гнучкості та адаптивності в умовах економічних викликів.

Ефективна ставка оподаткування відображає фактичне податкове навантаження на банки з урахуванням всіх податкових пільг та знижок. Вона

розраховується як відношення загальної суми сплачених податків до валового доходу банку. Протягом періоду з 2013 по 2023 рік ефективна ставка оподаткування зазнала значних коливань (рис. 2.6).

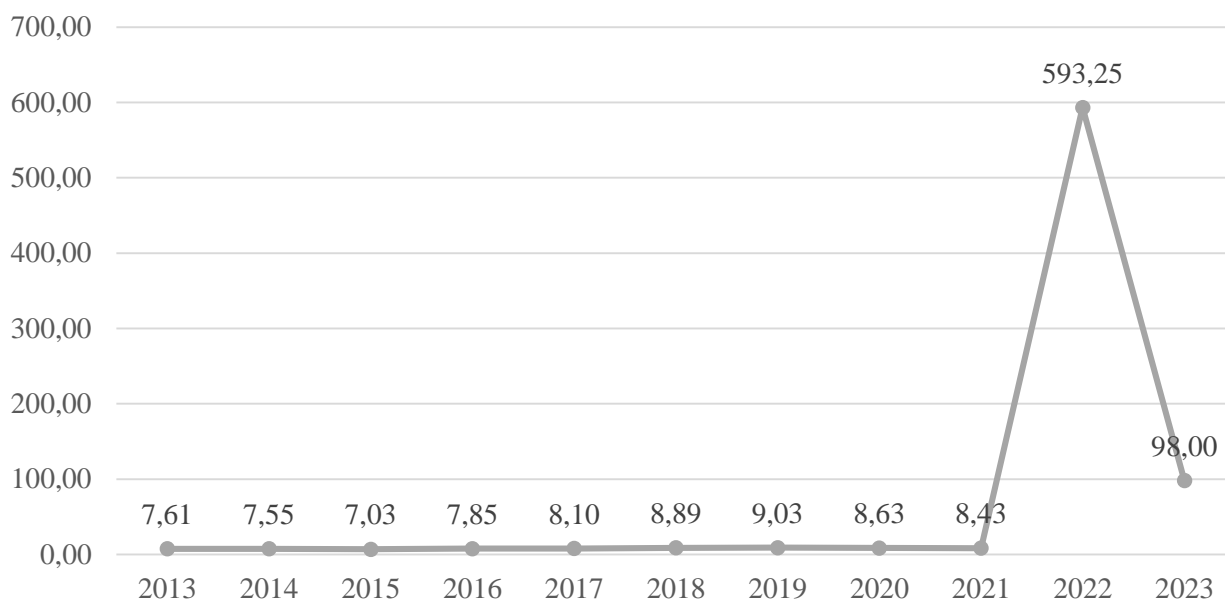

Рисунок 2.6 – Рівень ефективної податкової ставки, % [22]

У період з 2013 по 2021 роки ефективна ставка оподаткування залишалася відносно стабільною, коливаючись у межах від 7% до 9%. Це свідчить про помірне податкове навантаження на банки, що сприяло стабільності фінансової системи.

Однак, у 2022 році ефективна ставка оподаткування різко зросла до 593,25%, що є аномально високим показником. Це може бути пояснено значними змінами в податковій політиці, а також макроекономічними факторами, такими як війна та економічна нестабільність, які суттєво вплинули на фінансовий стан банків та їхні доходи.

У 2023 році ефективна ставка оподаткування знизилася до 98%, що все ще є надзвичайно високим показником порівняно з попередніми роками. Це вказує на необхідність перегляду податкової політики для забезпечення більш справедливому розподілу податкового навантаження та підтримки фінансової стабільності банківського сектору.

Аналіз ефективної ставки оподаткування за 2013-2023 роки показує, що:

- протягом більшої частини аналізованого періоду (2013-2021 роки) податкове навантаження на банки залишалося відносно стабільним і помірним;
- у 2022 році спостерігалось аномальне зростання ефективної ставки оподаткування, що може бути пов'язано з надзвичайними економічними умовами;
- висока ефективна ставка оподаткування у 2023 році свідчить про необхідність адаптації податкової політики для забезпечення справедливого розподілу податкового навантаження та підтримки банківського сектору.

Таким чином, зважаючи на проведений аналіз, можемо виокремити наступні проблеми:

1. Висока частка податку на прибуток у загальних податкових надходженнях робить податкові надходження вразливими до коливань прибутковості банківського сектору. Економічні кризи або зміни в ринкових умовах можуть суттєво вплинути на стабільність податкових надходжень.

2. Низька частка інших податків і зборів вказує на недостатню диверсифікацію джерел податкових надходжень від банківського сектору. Це може свідчити про необхідність запровадження нових податкових механізмів або вдосконалення існуючих.

3. Високі витрати на адміністрування податків, складні процедури подання податкової звітності та високий рівень податкового тиску можуть стримувати розвиток банківського сектору та знижувати його конкурентоспроможність.

4. Недостатнє використання податкових стимулів для підтримки інновацій та розвитку нових фінансових продуктів. Це може обмежувати конкурентоспроможність банків на міжнародному ринку та стримувати розвиток нових технологій у фінансовому секторі.

5. Відсутність ефективного механізму моніторингу та оцінки податкових ризиків, що може призводити до ухилення від сплати податків та інших зловживань у банківському секторі. Це потребує вдосконалення системи податкового контролю та запровадження сучасних методів управління податковими ризиками [43].

Тому важливо вдосконалювати податкову політику, залучаючи найкращий зарубіжний досвід та адаптуючи його до національних умов. Це сприятиме

підвищенню стабільності податкових надходжень, розвитку банківського сектору, а також покращенню його конкурентоспроможності. Розширення та удосконалення податкової політики дозволить створити більш сприятливе середовище для банків, що позитивно вплине на загальний економічний розвиток країни.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ ОПОДАТКУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

3.1. Зарубіжний досвід у сфері оподаткування діяльності банківських установ та можливості його застосування в Україні

Оподаткування банківської діяльності є важливою складовою фінансової політики будь-якої країни. Ефективна система оподаткування сприяє стабільності банківського сектору, стимулює його розвиток і забезпечує значні надходження до державного бюджету.

Країни Європейського Союзу мають добре розвинені банківські системи і ефективні податкові механізми, які забезпечують стабільність та прозорість банківської діяльності.

Німеччина має одну з найбільш стабільних та розвинених банківських систем у Європі. Система оподаткування банків в Німеччині побудована таким чином, щоб забезпечити стабільність фінансового сектору та запобігти фінансовим кризам.

Податок на прибуток підприємств у Німеччині складається з двох основних компонентів: корпоративного податку (Körperschaftsteuer) і додаткового муніципального податку (Gewerbesteuer). Корпоративний податок становить 15%, що є основною ставкою для всіх підприємств, включаючи банки. Додатковий муніципальний податок варіюється залежно від місця розташування підприємства і становить від 14% до 17%. Таким чином, загальна ставка податку на прибуток для банків може досягати приблизно 32%. Наприклад, у Франкфурті-на-Майні, де знаходиться велика кількість фінансових установ, ставка муніципального податку становить близько 16%. Це означає, що банки у цьому регіоні сплачують загальний податок на прибуток у розмірі 31% [14, с. 190].

Банки в Німеччині також сплачують податок на додану вартість (Mehrwertsteuer, MwSt) на деякі види фінансових послуг. Наприклад, комісійні за управління активами та інвестиційними фондами підлягають оподаткуванню за стандартною ставкою ПДВ, яка становить 19%. Це сприяє підвищенню прозорості та збільшенню податкових надходжень від фінансових послуг.

Однією з особливостей німецької системи оподаткування є введення банківського податку (Bank Levy) у 2011 році. Цей податок розраховується на основі розміру зобов'язань банку, що перевищують 300 мільйонів євро. Ставка банківського податку залежить від типу зобов'язань і коливається від 0,02% до 0,06%.

Банківський податок використовується для фінансування стабілізаційного фонду (Restructuring Fund), який покриває витрати на рекапіталізацію банків у разі фінансової кризи. З моменту введення цього податку банки сплатили до фонду понад 10 мільярдів євро, що значно зміцнило фінансову стабільність країни.

За даними Німецького федерального банку (Deutsche Bundesbank), загальні доходи від оподаткування банків у Німеччині складають значну частку державних надходжень. У 2023 році доходи від корпоративного податку, включаючи банківський сектор, склали приблизно 80 млрд євро. З них значна частина припадала на великі фінансові установи, розташовані у Франкфурті-на-Майні, Берліні та Мюнхені.

Протягом останніх років доходи від оподаткування банківського сектору в Німеччині змінювалися під впливом економічних та політичних умов (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Динаміка надходжень від податків банківського сектору у Німеччині за 2018-2023 рр., млрд євро [52]

Рік	Корпоративний податок	Муніципальний податок	ПДВ на фінансові послуги	Банківський податок (Bank Levy)
2018	18,1	15,1	4,8	1,52
2019	19,5	16,2	5,1	1,64
2020	17,3	14,5	5,3	1,75
2021	20,3	17,1	5,6	1,87
2022	22,0	18,0	6,2	1,90
2023	23,7	19,5	6,4	2,4

Аналіз табл. 3.1 показує, що доходи від корпоративного податку в банківському секторі демонстрували зростання, за винятком 2020 року, коли спостерігалось зниження до 17,3 млрд євро через економічні наслідки пандемії COVID-19. Після цього, доходи від корпоративного податку відновилися і досягли 23,7 млрд євро у 2023 році. Муніципальний податок також зазнавав коливань, але загалом зростає, збільшившись з 15,1 млрд євро у 2018 році до 19,5 млрд євро у 2023 році. Надходження від ПДВ на фінансові послуги стабільно зростали протягом аналізованого періоду, досягнувши 6,4 млрд євро у 2023 році. Банківський податок також зростає, особливо значне збільшення спостерігалось у 2023 році, коли доходи від цього податку досягли 2,4 млрд євро. Загальна тенденція зростання податкових надходжень свідчить про ефективність податкової політики та стабільність банківського сектору в Німеччині.

Досвід Німеччини показує, що комплексний підхід до оподаткування банківської діяльності, включаючи корпоративний податок, ПДВ на фінансові послуги та спеціальний банківський податок, сприяє стабільності банківської системи. Запровадження банківського податку зокрема дозволило створити додаткові резерви, які використовуються для підтримки банків у кризові часи.

У Франції система оподаткування банків є однією з найбільш складних і різноманітних у Європі. Вона включає кілька видів податків, спрямованих на забезпечення стабільності фінансового сектору і зниження ризиків.

Ставка корпоративного податку для банків у Франції становить 28%, а для великих підприємств – 31%. Висока ставка корпоративного податку є значним джерелом доходу для державного бюджету. Наприклад, у 2023 році доходи від корпоративного податку банківського сектору склали близько 18 млрд євро. Цей податок застосовується до всіх видів доходів банків, включаючи доходи від кредитування, інвестицій і комісійних послуг.

Податок на фінансові операції (FTT) був введений у Франції у 2012 році. Він становить 0,3% від вартості фінансових угод з акціями великих французьких компаній, ринкова капіталізація яких перевищує 1 млрд євро. Цей податок спрямований на зниження спекулятивної активності на фінансових ринках і

забезпечення додаткових надходжень до бюджету. У 2023 році доходи від ГТТ склали приблизно 1,5 млрд євро.

Франція також запровадила спеціальний податок на банківські активи (Contribution sur les Actifs de Banques), який становить 0,25% від суми активів, що перевищують 500 млн євро. Цей податок спрямований на зниження ризиків, пов'язаних з великими банківськими установами. У 2023 році доходи від цього податку склали близько 1,2 млрд євро. Цей податок є частиною ширшої стратегії уряду щодо зниження системних ризиків, пов'язаних з великими банками, які можуть бути «занадто великими, щоб збанкрутувати».

У 2010 році Франція запровадила тимчасовий податок на банківські бонуси (0,1% від суми бонусів, що перевищують 27 500 євро), спрямований на регулювання надмірних виплат в банківському секторі. Цей податок мав тимчасовий характер, але продемонстрував прагнення уряду контролювати виплати в банківському секторі для зниження ризиків [14, с. 192].

Французька система оподаткування банків має на меті забезпечення стабільності фінансового сектору, зниження системних ризиків та залучення додаткових доходів до державного бюджету. За даними Міністерства фінансів Франції, загальні податкові надходження від банківського сектору у 2023 році склали близько 22 млрд євро (рис. 3.1).

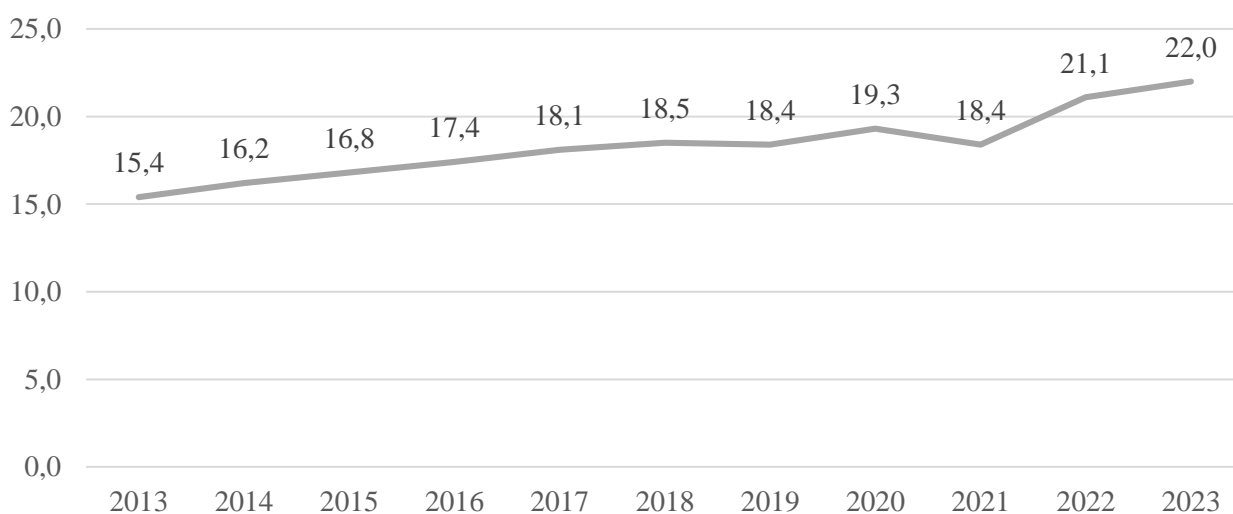

Рисунок 3.1 – Податкові надходження від банківського сектору Франції за 2013-2023 рр., млрд євро [49]

Загальна податкова політика у Франції спрямована на забезпечення справедливого розподілу податкового тягаря та підтримку стабільності банківської системи. Податкова система включає як прямі податки, такі як корпоративний податок, так і непрямі податки, такі як ПДВ та податок на фінансові операції. Введення спеціальних податків, таких як податок на банківські активи, демонструє прагнення уряду знизити ризики, пов'язані з великими банківськими установами, і забезпечити фінансову стабільність [41, с. 29].

Великобританія має одну з найбільш розвинених і стабільних банківських систем у світі. Система оподаткування банків у Великобританії включає кілька ключових компонентів, які сприяють стабільності фінансового сектору та забезпечують значні надходження до державного бюджету.

Ставка корпоративного податку для банків у Великобританії становить 19%. Однак, з квітня 2023 року ця ставка підвищиться до 25%. Це рішення було прийняте урядом для збільшення податкових надходжень і забезпечення справедливішого розподілу податкового навантаження. Підвищення ставки корпоративного податку очікується, що збільшить податкові надходження від банківського сектора на приблизно 2 млрд фунтів стерлінгів на рік.

З 2011 року у Великобританії діє банківський податок (Bank Levy), який розраховується на основі розміру зобов'язань банку, що перевищують 20 мільярдів фунтів стерлінгів. Ставка банківського податку залежить від структури зобов'язань банку і коливається від 0,05% до 0,21%. Цей податок спрямований на зменшення системних ризиків, пов'язаних з великими банківськими установами, і створення резервів для покриття можливих витрат у разі фінансової кризи. Наприклад, у 2021 році доходи від банківського податку склали близько 28 млрд фунтів стерлінгів. Очікується, що після підвищення ставок корпоративного податку, доходи від банківського податку також збільшаться.

У 2009 році, після фінансової кризи 2008 року, Великобританія запровадила тимчасовий податок на банківські бонуси (Bank Payroll Tax), який складав 50% від суми бонусів, що перевищують 25 000 фунтів стерлінгів. Цей податок був

спрямований на зниження надмірних бонусів у банківському секторі та зменшення ризикованої поведінки банкірів.

Протягом періоду дії цього податку, уряд зібрав близько 3,5 млрд фунтів стерлінгів. Хоча податок на банківські бонуси був тимчасовим заходом, він продемонстрував ефективність податкових механізмів у регулюванні поведінки у фінансовому секторі [14, с. 193].

Крім основних податків, у Великобританії діють також інші податки та збори, що застосовуються до банківської діяльності. Наприклад, банки зобов'язані сплачувати ПДВ на деякі види фінансових послуг, а також податок на операції з нерухомістю. Загальні податкові надходження від банківського сектору включають ці додаткові податки, що підвищує загальну суму податкових надходжень.

Протягом останніх років доходи від оподаткування банківського сектору у Великобританії залишалися стабільними і значними. У табл. 3.2 наведено динаміку загальних податкових надходжень від банківського сектору за 2018-2023 рр.

Таблиця 3.2 – Динаміка надходжень від оподаткування банківського сектору у Великобританії за 2018-2023 рр., млрд фунтів стерлінгів [51]

Рік	Корпоративний податок	Банківський податок	ПДВ на фінансові послуги	Інші податки та збори	Загальні податкові надходження
2018	10,2	2,6	1,5	1,2	15,5
2019	10,5	2,7	1,6	1,3	16,1
2020	9,8	2,8	1,7	1,2	15,5
2021	11,0	2,8	1,8	1,3	16,9
2022	11,5	2,9	2,0	1,4	17,8
2023	12,5	3,0	2,1	1,5	19,1

Аналіз табл. 3.2 показує, що доходи від корпоративного податку для банків збільшувалися з 10,2 млрд фунтів стерлінгів у 2018 році до прогнозованих 12,5 млрд фунтів стерлінгів у 2023 році. Банківський податок демонструє стабільне зростання з 2,6 млрд фунтів стерлінгів у 2018 році до прогнозованих 3,0 млрд фунтів стерлінгів у 2023 році. Доходи від ПДВ на фінансові послуги також стабільно зростають, досягнувши 2,1 млрд фунтів стерлінгів у 2023 році. Загальні

податкові надходження від банківського сектору зросли з 15,5 млрд фунтів стерлінгів у 2018 році до прогнозованих 19,1 млрд фунтів стерлінгів у 2023 році.

Великобританія має комплексну систему оподаткування банків, яка включає корпоративний податок, банківський податок, податок на банківські бонуси та інші податки і збори. Ця система спрямована на забезпечення стабільності фінансового сектору, зниження системних ризиків та забезпечення значних надходжень до державного бюджету. Досвід Великобританії може бути корисним для України в контексті вдосконалення системи оподаткування банківського сектору.

США мають складну і багаторівневу систему оподаткування банківської діяльності. Податкова система включає як федеральний рівень, так і рівень штатів, що робить її досить різноманітною і залежною від місцевих умов.

Федеральний податок на прибуток підприємств у США становить 21%. Це основна ставка, яка застосовується до всіх підприємств, включаючи банки. Наприклад, у 2022 році доходи від федерального корпоративного податку в банківському секторі склали близько 60 млрд дол США. Ця ставка була знижена з 35% у 2018 році в рамках податкової реформи, ініційованої адміністрацією Дональда Трампа, що сприяло збільшенню прибутковості банків.

Ставки податків на рівні штатів варіюються від 0% до 12%. Наприклад, у штаті Техас ставка корпоративного податку становить 0%, тоді як у штаті Каліфорнія – 8,84%, а у Нью-Йорку – 6,5%. Це означає, що загальне податкове навантаження на банки може досягати 33%, залежно від місця їхньої реєстрації та діяльності [41, с. 30].

Важливою особливістю американської системи оподаткування є введення податку на фінансові транзакції, який стягується з деяких видів фінансових угод, таких як торгівля акціями, облігаціями та деривативами. Однак, на відміну від Європи, цей податок у США діє на обмеженій території і не є загальнонаціональним. Наприклад, у Нью-Йорку діє податок на фінансові транзакції, який становить 0,1% від вартості угод з акціями. У 2021 році доходи від цього податку в Нью-Йорку склали близько 1 млрд дол США.

У 2009 році, після фінансової кризи 2008 року, США запровадили податок на банківські бонуси для регулювання надмірних виплат в банківському секторі. Цей податок складав 50% від суми бонусів, що перевищують 1 млн дол США. Хоча цей податок мав тимчасовий характер, він продемонстрував прагнення уряду контролювати виплати в банківському секторі та знизити ризиковану поведінку банкірів. Протягом періоду дії цього податку уряд зібрав близько 3 млрд дол США.

Крім основних податків, у США діють також інші податки та збори, що застосовуються до банківської діяльності. Наприклад, банки зобов'язані сплачувати податок на майно, що включає нерухомість та інші активи. В деяких штатах також діють спеціальні податки на певні види банківських операцій, такі як обробка кредитних карт або управління інвестиційними фондами.

Протягом останніх років доходи від оподаткування банківського сектору у США залишалися стабільними та значними (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Динаміка надходжень від оподаткування банківського сектору у США за 2018-2023 рр., млрд дол США [50]

Рік	Федеральний корпоративний податок	Податки на рівні штатів	FTT	Інші податки та збори	Загальні податкові надходження
2018	55,1	12,1	0,8	5,5	73,3
2019	57,2	12,5	0,9	5,7	76,1
2020	50,4	11,4	0,7	5,6	67,3
2021	58,4	12,8	1,0	5,8	77,6
2022	60,8	13,1	1,1	6,0	80,1
2023*	62,3	13,5	1,2	6,2	83,0

Доходи від федерального корпоративного податку на прибуток банків варіювалися протягом аналізованого періоду, зменшуючись у 2020 році через економічні наслідки пандемії COVID-19, але потім відновлювалися і досягли 62,3 млрд дол США у 2023 році. Ставки податків на рівні штатів залишалися відносно стабільними, зростаючи з 12,1 млрд дол США у 2018 році до 13,5 млрд доларів США у 2023 році. Доходи від податку на фінансові транзакції показували поступове зростання, досягнувши 1,2 млрд дол США у 2023 році. Інші податкові надходження також зростали, досягнувши 6,2 млрд дол США у 2023 році.

Країни Азії, зокрема Японія та Китай, мають свої особливості у системі оподаткування банків.

У Японії ставка корпоративного податку для банків становить 23,2%. Крім того, банки сплачують місцеві податки, які можуть додатково становити до 10%. Таким чином, загальне податкове навантаження на банки в Японії може досягати 33,2%. Японія також запровадила податок на банківські активи (Banking Asset Tax), який застосовується до банків з активами, що перевищують певний поріг. Цей податок спрямований на забезпечення стабільності банківської системи та зниження системних ризиків.

У Китаї ставка корпоративного податку для банків становить 25%. Однак китайський уряд надає значні податкові пільги для банків, що підтримують державні інвестиційні проекти та сприяють розвитку національної економіки. Крім того, у Китаї діє податок на додану вартість на фінансові послуги, який становить 6%. Цей податок застосовується до всіх видів банківських операцій, включаючи кредитування, депозитні операції та управління активами [40, с. 20].

Україна може запозичити деякі елементи зарубіжного досвіду для вдосконалення своєї системи оподаткування банківської діяльності, а саме:

1. Запровадження банківського податку, подібного до того, що діє у Німеччині та Великобританії, може забезпечити додаткові надходження до бюджету і створити резервний фонд для підтримки банківської системи у разі фінансових криз. Цей податок можна розраховувати на основі зобов'язань банків, що перевищують певний поріг, що дозволить враховувати розміри банківських установ і їхню значущість для економіки. Наприклад, встановлення порогу зобов'язань на рівні 500 млн грн дозволить залучити великі банки до фінансування стабілізаційного фонду, що буде використовуватися для підтримки ліквідності в умовах кризи.

2. Введення податку на фінансові операції, як це зроблено у Франції, може знизити спекулятивну активність на фінансових ринках і забезпечити додаткові надходження до бюджету. Такий податок можна застосовувати до операцій з акціями, облігаціями та іншими фінансовими інструментами. Наприклад,

встановлення ставки податку на рівні 0,1% від вартості угод з акціями та облігаціями може забезпечити стабільний потік надходжень до бюджету, а також зменшити ризики, пов'язані з високочастотним трейдингом та спекулятивними операціями.

3. Україна може запровадити податкові пільги для банків, що інвестують у стратегічні галузі економіки, такі як інфраструктура, енергетика та інновації. Це сприятиме залученню банківських ресурсів у розвиток національної економіки і підтримці довгострокового економічного зростання. Наприклад, звільнення від податку на прибуток для банків, що фінансують проекти у відновлюваній енергетиці або будівництві транспортної інфраструктури, може стимулювати банки інвестувати у ці важливі для країни сектори.

4. Впровадження електронної системи подання податкової звітності, подібної до тієї, що діє у Німеччині та Великобританії, може значно спростити процес звітування для банків і підвищити ефективність адміністрування. Це дозволить знизити адміністративні витрати і забезпечити своєчасне надходження податків до бюджету. Наприклад, використання системи електронного документообігу може зменшити час, необхідний для підготовки та подання звітів, на 50%, що сприятиме підвищенню ефективності роботи банків та органів.

5. Україна повинна продовжувати гармонізацію свого податкового законодавства з міжнародними стандартами, такими як BEPS. Це допоможе знизити можливості для ухилення від сплати податків і підвищити довіру міжнародних інвесторів до української банківської системи. Наприклад, запровадження правил контролю за трансфертним ціноутворенням та обмін інформацією з податковими органами інших країн дозволить підвищити прозорість і відповідність нормам, що сприятиме залученню інвестицій [14, с. 194].

Таким чином, оподаткування банківської діяльності є важливим елементом фінансової політики. Досвід розвинутих країн у цій сфері може бути корисним для України, яка знаходиться на шляху реформування своєї податкової системи, оскільки це буде сприяти зміцненню української банківської системи і забезпечить стабільні надходження до державного бюджету.

3.2. Напрями вдосконалення податкового регулювання банківської діяльності в Україні

Податкове регулювання банківської діяльності є важливим інструментом економічної політики, що впливає на стабільність і розвиток фінансового сектора. Ефективна система оподаткування банків може сприяти не лише стабільності банківської системи, але й забезпечувати значні надходження до державного бюджету. У контексті сучасних економічних викликів Україна потребує вдосконалення свого податкового регулювання банківської діяльності для підвищення ефективності функціонування банківського сектору та зміцнення економічної стабільності країни.

На сьогоднішній день податкове регулювання банківської діяльності в Україні включає декілька основних податків: податок на прибуток, податок на додану вартість на окремі фінансові послуги, акцизні податки та інші збори. Основні проблеми існуючої системи полягають у складності податкового адміністрування, недостатній прозорості, високих податкових ставках та недостатній кількості стимулів для інвестування у стратегічні галузі економіки.

Окрім запозичення зарубіжного досвіду, доцільним є впровадження низки власних ініціатив, спрямованих на вдосконалення податкової системи в Україні, а саме:

1. Перегляд та оптимізація податкових ставок є одним із ключових напрямів вдосконалення податкового регулювання банківської діяльності. На сьогодні в Україні діє ставка податку на прибуток банків на рівні 18%, що є однією з найнижчих серед країн Східної Європи. Проте, у зв'язку зі зростанням витрат на адміністрування податків та необхідністю підвищення доходів до державного бюджету, можливим є поступове збільшення цієї ставки до середньоєвропейського рівня. Такий крок може забезпечити додаткові надходження до бюджету, що

використовуватимуться для фінансування соціальних програм та інфраструктурних проєктів. Однак, важливо забезпечити баланс, щоб підвищення ставки не спричинило надмірного податкового навантаження на банки, що може негативно вплинути на їхню конкурентоспроможність.

2. Вдосконалення процедур податкового адміністрування є важливим кроком на шляху до підвищення ефективності податкової системи. Спрощення процедур подання податкової звітності, автоматизація процесів обробки даних та впровадження електронного документообігу сприятимуть зменшенню адміністративних витрат для банків та підвищенню прозорості податкових операцій. Це дозволить знизити ризики помилок та зловживань, а також підвищити швидкість обробки податкових даних. Крім того, автоматизація процесів сприятиме більшій підзвітності та контролю за податковими операціями, що зменшить можливості для ухилення від сплати податків [16, с. 107].

3. Впровадження спеціальних податкових режимів для банків, що займаються фінансуванням інноваційних проєктів та стратегічних галузей економіки, може стати додатковим стимулом для інвестування у розвиток національної економіки. Наприклад, звільнення від податку на прибуток для банків, що фінансують проєкти у сфері відновлюваної енергетики, інфраструктури та ІТ-технологій, може сприяти залученню додаткових інвестицій у ці галузі. Такі заходи не лише підтримають розвиток критичних секторів, але й стимулюватимуть інновації та технологічний прогрес в Україні. Важливо також врахувати можливість введення тимчасових податкових пільг для проєктів, що мають високий соціально-економічний ефект.

4. Забезпечення прозорості податкової системи є ключовим фактором для підвищення довіри з боку банків та інвесторів. Відкритість інформації про податкові надходження, роз'яснення податкових норм та процедур, а також регулярні консультації з представниками банківського сектору сприятимуть підвищенню рівня податкової дисципліни та зниженню рівня корупції. Прозора система дозволить банкам краще планувати свої фінансові операції та зменшить невизначеність, пов'язану з податковими зобов'язаннями. Крім того, відкритість

інформації сприятиме більшому залученню громадськості до обговорення податкових питань та підвищить підзвітність державних органів.

5. Ефективний податковий контроль є важливим елементом функціонування податкової системи. Вдосконалення механізмів податкового контролю включає запровадження автоматизованих систем моніторингу фінансових операцій, посилення вимог до фінансової звітності та проведення регулярних аудитів банківських установ. Це дозволить своєчасно виявляти та запобігати податковим порушенням. Запровадження таких систем сприятиме зменшенню кількості податкових правопорушень та підвищенню рівня податкових надходжень до бюджету. Також важливо забезпечити прозорість і відкритість процесу податкового контролю, що підвищить довіру до податкових органів [5].

6. Підтримка малих та середніх банків є важливим напрямом для забезпечення диверсифікації банківського сектору та підвищення його стійкості. Запровадження податкових пільг для малих та середніх банків, таких як знижені ставки податку на прибуток та звільнення від окремих видів податків, сприятиме їхньому розвитку та підвищенню конкуренції на фінансовому ринку. Це дозволить зменшити податковий тиск на менші банки та підвищити їхню фінансову стійкість. Крім того, підтримка малих та середніх банків сприятиме більш рівномірному розподілу фінансових ресурсів по всій країні та підвищить доступність банківських послуг для населення і підприємств.

7. Гармонізація податкового законодавства з міжнародними стандартами, такими як BEPS (Base Erosion and Profit Shifting), є необхідною для підвищення прозорості податкової системи та залучення іноземних інвестицій. Запровадження правил контролю за трансфертним ціноутворенням, обмін інформацією з податковими органами інших країн та дотримання міжнародних стандартів звітності сприятиме інтеграції України до світової економічної спільноти. Це дозволить знизити можливості для ухилення від сплати податків і забезпечити справедливий розподіл податкового навантаження. Крім того, гармонізація податкових норм з міжнародними стандартами підвищить довіру з боку міжнародних інвесторів та фінансових організацій до української банківської

системи. Запровадження таких стандартів також сприятиме створенню більш прозорого та передбачуваного податкового середовища, що є важливим для довгострокового економічного розвитку України.

8. З огляду на глобальні тенденції у сфері екологічної сталості, Україна може запровадити податкові стимули для банків, що фінансують екологічно чисті та енергоефективні проекти. Це може включати звільнення від податку на прибуток для банків, що інвестують у проекти з відновлюваної енергетики, зеленого будівництва або екологічного транспорту. Наприклад, надання податкових знижок або кредитів для банків, які фінансують проекти з зниження викидів парникових газів, може сприяти розвитку екологічно сталих ініціатив та підвищенню екологічної відповідальності банківського сектору.

9. Запровадження податкових пільг для банків, що працюють у регіонах з недостатнім рівнем банківського обслуговування, може сприяти підвищенню фінансової інклюзії. Наприклад, звільнення від податку на прибуток для банків, що відкривають відділення у сільських або віддалених районах, може покращити доступ населення до фінансових послуг. Це дозволить знизити рівень фінансової ізольованості та сприятиме соціально-економічному розвитку регіонів. Збільшення кількості банківських відділень у таких районах сприятиме також розвитку малого та середнього бізнесу, оскільки підприємці матимуть кращий доступ до кредитних ресурсів і фінансових послуг [24, с. 147].

10. Підвищення ефективності використання податкових надходжень є важливим напрямом для забезпечення сталого розвитку економіки. Це включає запровадження прозорих механізмів розподілу податкових коштів, контроль за їхнім використанням та забезпечення підзвітності державних органів. Ефективне використання податкових надходжень сприятиме підвищенню довіри з боку платників податків та покращенню якості державних послуг. Прозоре та ефективне управління податковими ресурсами може також залучити додаткові інвестиції в економіку, оскільки інвестори будуть впевнені у раціональному використанні коштів.

11. Сучасний банківський сектор швидко розвивається та впроваджує нові технології. Для стимулювання інновацій у банківському секторі, необхідно вдосконалювати податкову політику щодо банківських інновацій. Це може включати запровадження податкових кредитів для банків, що інвестують у розвиток фінтех-стартапів, блокчейн-технологій та інших інноваційних рішень. Така політика сприятиме розвитку технологічного потенціалу банківського сектору та його конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Стимулювання інновацій може також підвищити ефективність банківських послуг, покращити клієнтський досвід та забезпечити більш високу безпеку фінансових операцій.

12. Національний банк України відіграє важливу роль у регулюванні банківської діяльності. Для підвищення ефективності податкового регулювання необхідно посилити роль НБУ у цьому процесі. Це може включати розробку рекомендацій та методик щодо оподаткування банків, проведення аналітичних досліджень та моніторинг податкових надходжень від банківського сектору. Посилення ролі НБУ сприятиме узгодженню податкової політики з загальною стратегією розвитку банківської системи. НБУ також може забезпечити більш тісну співпрацю з податковими органами для обміну інформацією та координації заходів з контролю і нагляду. Це дозволить більш ефективно виявляти та запобігати податковим порушенням у банківському секторі. Крім того, НБУ може відігравати ключову роль у навчанні та підвищенні кваліфікації працівників банків та податкових органів, що сприятиме підвищенню загальної якості податкового адміністрування [35, с. 267].

13. Для підвищення ефективності податкового регулювання банківської діяльності необхідно вдосконалити механізми контролю та аудиту. Це включає проведення регулярних перевірок банківських установ, посилення вимог до подання фінансової звітності та запровадження нових інструментів для виявлення податкових порушень. Наприклад, впровадження автоматизованих систем моніторингу фінансових операцій може сприяти виявленню схем ухилення від оподаткування та підвищенню рівня податкової дисципліни. Крім того, запровадження санкцій за порушення податкового законодавства, таких як штрафи

та позбавлення ліцензій, може мати стримуючий ефект і стимулювати банки до дотримання податкових норм.

14. Забезпечення прозорості та доступності податкової інформації є важливим елементом ефективного податкового регулювання. Відкритість інформації сприяє підвищенню довіри до податкової системи та зменшенню ризиків корупції. Наприклад, публікація щорічних звітів про податкові надходження від банківського сектору та аналіз ефективності податкових заходів може забезпечити громадськості доступ до важливої інформації та сприяти підвищенню підзвітності податкових органів. Крім того, створення платформ для обговорення податкових питань між банками, урядом та громадськістю може сприяти розробці більш ефективних податкових політик [6, с. 65].

Вдосконалення податкового регулювання банківської діяльності в Україні є важливим завданням для забезпечення стабільності та розвитку банківського сектору. Запровадження нових податкових заходів, таких як банківський податок, податок на фінансові операції та податкові пільги для стратегічних інвестицій, може сприяти зміцненню фінансової стабільності та забезпечити додаткові надходження до бюджету. Впровадження електронної системи подання податкової звітності та гармонізація податкового законодавства з міжнародними стандартами підвищать ефективність податкового адміністрування та знизять можливості для ухилення від сплати податків. Також важливо вдосконалити механізми контролю та аудиту, забезпечити прозорість та доступність податкової інформації, запровадити податкові стимули для екологічно сталого розвитку та підтримки фінансової інклюзії.

Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню конкурентоспроможності української банківської системи, зміцненню її стабільності та створенню сприятливих умов для економічного зростання. Окрім того, важливо підтримувати інновації у банківському секторі, розробляти рекомендації та методики щодо оподаткування банків, а також проводити регулярні консультації з представниками банківського сектору. Всі ці заходи комплексно сприятимуть створенню сучасної,

ефективної та прозорої системи оподаткування банківської діяльності в Україні, яка відповідатиме викликам часу та потребам національної економіки.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі було розроблено напрямки вдосконалення процесу оподаткування та податкового регулювання банківської діяльності в умовах економічної нестабільності, що дало підстави зробити наступні висновки:

1. Оподаткування банківської діяльності є важливою частиною податкової системи держави, що сприяє регулюванню економічних процесів та фінансовій стабільності. Історія оподаткування банківської діяльності бере початок з моменту виникнення банків та перших податкових систем. Сьогодні оподаткування банків вдосконалюється для забезпечення ефективного функціонування фінансових ринків і запобігання ухиленню від сплати податків. Банки сплачують податки на прибуток, додану вартість, майно та інші податки і збори, визначені національним законодавством. Оподаткування банків виконує фіскальну, регулюючу, стимулюючу та контрольну функції, забезпечуючи збір доходів до бюджету, впливаючи на економічну активність, сприяючи розвитку банківської діяльності через податкові пільги та забезпечуючи прозорість фінансових операцій.

2. Оподаткування банківської діяльності регулюється законодавчими актами, що визначають порядок нарахування, сплати та контролю за податками. Конституція України встановлює загальні принципи податкової системи, зокрема рівність та справедливість оподаткування. Податковий кодекс України є основним нормативним документом, що визначає види податків, ставки та порядок їх розрахунку і сплати. Законом України № 3474 у 2023 році базова ставка податку на прибуток банків була підвищена до 50%, що спрямоване на збільшення податкових надходжень. Закон про банки і банківську діяльність регулює правовий статус банків, їх реєстрацію, ліцензування, капітал і звітність, а також оподаткування банківських прибутків. Підзаконні акти уряду та накази міністерств деталізують положення Податкового кодексу, встановлюючи процедури нарахування і сплати податків для банків. Основні принципи регулювання включають відповідність, стабільність законодавства, доступність і прозорість нормативних актів.

3. Система оподаткування банківської діяльності в Україні зазнала значних змін з моменту здобуття незалежності в 1991 році. Після здобуття незалежності Україна зіткнулася з необхідністю створення власної податкової системи, оскільки радянська система була централізованою і не відповідала новим ринковим умовам. У 1995 році був прийнятий Закон «Про оподаткування прибутку підприємств», що заклав основи сучасної системи оподаткування. Основною подією 2000-х років стало прийняття Податкового кодексу України у 2010 році, який об'єднав податкові закони і встановив чіткі правила для всіх платників податків, включаючи банки. У 2014 році запроваджено міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS) для банків. У 2023 році прийнято Закон № 3474. Історичний розвиток системи оподаткування банків в Україні відображає еволюцію економічних відносин і прагнення до відповідності міжнародним стандартам.

4. Дослідження сучасних тенденцій розвитку банківського сектору України показує, що, незважаючи на зростання загальних активів та інвестиційного портфеля, банківська система стикається з викликами, зумовленими скороченням кредитних портфелів та збільшенням частки непрацюючих кредитів. Це вказує на необхідність адаптації банків до економічних умов і зміцнення їх капітальної бази для забезпечення стабільності та підтримки економічного зростання. Скорочення власного капіталу в 2023 році та зниження його частки у ВВП свідчать про проблеми з капіталізацією та потенційні ризики для стійкості банківської системи.

5. Податкові платежі банків відіграють важливу роль у формуванні доходів державного бюджету та стабільності фінансової системи країни. У період 2013-2023 років загальні податкові платежі банківського сектору України зазнали суттєвих змін, відображаючи економічні умови та вплив податкової політики. У 2013 році загальні податкові платежі становили 10,8 млрд грн, а у 2023 році вони зросли до 78,4 млрд грн, зокрема податок на прибуток зріс до 73,5 млрд грн. Аналіз структури податкових платежів за цей період показує, що податок на прибуток традиційно становить основну частину податкових надходжень. Основними тенденціями є зростання податкових надходжень від банківського сектору, стабільне зростання податку на прибуток та збільшення надходжень від ПДВ на

фінансові послуги. Ці тенденції свідчать про здатність банків забезпечувати значні податкові надходження навіть у періоди економічних викликів.

6. Податкова політика регулює діяльність банків, впливаючи на їх рентабельність, ризики та поведінку. Ефективна податкова політика сприяє розвитку банківського сектору, його стійкості та внеску в економічне зростання, а також справедливому розподіленню податкового навантаження. Аналіз фінансових показників банків України за 2019-2023 роки показує коливання в рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE), відновлення яких у 2023 році свідчить про ефективність податкової політики. Податковий мультиплікатор вказує на значний вплив податкових змін на економічну активність до 2020 року, але негативні значення в кризові роки свідчать про необхідність адаптації податкових механізмів. Ефективна ставка оподаткування відображає фактичне податкове навантаження на банки, яке зазнало значних коливань протягом 2013-2023 років.

7. Оподаткування банківської діяльності в зарубіжних країнах забезпечує стабільність фінансового сектору та значні надходження до бюджету. Досвід цих країн включає введення корпоративного податку, податку на фінансові транзакції, а також спеціальних податків на банківські активи та бонуси. Україна може використати ці підходи для вдосконалення своєї системи оподаткування, зокрема запровадивши банківський податок, податок на фінансові операції та податкові пільги для стратегічних інвестицій. Це сприятиме стабільності банківського сектору та зростанню економіки.

8. Податкове регулювання банківської діяльності є важливим інструментом економічної політики, впливаючи на стабільність і розвиток фінансового сектора. Вдосконалення системи оподаткування банків може забезпечити значні надходження до бюджету та сприяти розвитку економіки. Основні напрями вдосконалення включають перегляд податкових ставок, спрощення податкового адміністрування та впровадження податкових стимулів для інновацій. Важливо також гармонізувати податкове законодавство з міжнародними стандартами та забезпечити прозорість податкової системи. Це сприятиме підвищенню конкурентоспроможності банківського сектору та економічному зростанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєва О.В., Степанян Н. Банківська система України: стан та тенденції розвитку. *Збірник наукових праць ДУІТ*. 2023. Вип. 53. С. 49-57.
2. Боринських В.Д., Кміть В.М. Особливості оподаткування прибутку комерційних банків України. *Економічний аналіз*. 2015. № 1. С. 123-129.
3. Брежнєва-Єрмоленко О.В. Специфіка оподаткування прибутку банківських установ. *Секція 5. Облік і оподаткування діяльності суб'єктів підприємництва*. URL: <https://api.dspace.khadi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/caeb143b-3e3e-4aa9-bc4b-34cb5f259b69/content> (дата звернення: 20.05.2024).
4. Брежнєва-Єрмоленко О.В., Халявка М.А. Податкове навантаження банківського сектору як індикатор ефективності його функціонування. *Фінансовий простір*. 2018. Вип. 1. С. 16-23.
5. Буряченко А.Є. Особливості оподаткування банківської діяльності в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2018. №11 (39). URL: <https://eprints.oa.edu.ua/7651/1/21.pdf> (дата звернення: 29.04.2024).
6. Вергелюк Ю.Ю. Теоретичні засади формування податкового потенціалу фінансового ринку. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 62-65.
7. Вергелюк Ю.Ю. Оподаткування банківської діяльності в Україні. *Сучасний менеджмент економічних систем в координатах парадигми сталого розвитку* : матер. II Міжнар. наук.–практ. конф., 18 вересня 2020 р. / Мін-во освіти і науки України, Одеський нац. політехнічний ун-т. [та ін.]. Дніпро : Середняк Т. К., 2020. С. 26-27.
8. Ігнатенко І.А., Долженко І.І. Особливості податкового регулювання діяльності банків в Україні. *Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації*: тези доповідей 73-ї науково-практичної студентської конференції (м. Київ, 27 листопада 2019 року). С. 63-65.
9. Інформаційний лист № 6/2023: Банки: зміна ставок, податок на прибуток. URL: <https://tax.gov.ua/broshuri-ta-listivki/740671.html> (дата звернення: 18.05.2024).

- 10.Іршак О.С. Особливості податку на прибуток та його вплив на розвиток банківських установ в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип.27. С. 292-296.
- 11.Жам О.Ю., Фесюн В.О. Оподаткування прибутку комерційних банків України. *Менеджер*. 2017. № 1. С. 18-22.
- 12.Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Захожай К.В., Литвиненко Р.Я. Система оподаткування та податкова політика : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 468 с.
- 13.Кириленко А.В. Боднар О.А. Місце банківських установ у податкових відносинах. *Обліково-аналітичне і фінансове забезпечення діяльності суб'єктів господарювання: національні, глобалізаційні, євроінтеграційні аспекти* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет- конференції., 20-21 листопада 2019 р., Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2019. С.76-80.
- 14.Клименко Д., Підсосонна Я.Г. Особливості оподаткування банківських установ у зарубіжних країнах. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 22. С 188-195.
- 15.Клюсько Л.А. Теоретичні аспекти формування податкового потенціалу банківської системи. *Наукові запаси національного університету «Острозька академія»*. Серія: Економіка. 2019. № 12. С. 106-112.
- 16.Кміть В.М., Савоцька М.Я. Напрями вдосконалення системи оподаткування діяльності банківських установ. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. Вип. 33. С. 104-110.
- 17.Король М.М., Співак В.О., Куліковська І.В. Сучасний стан показників української банківської системи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2023. Вип. 47. С. 41-47.
- 18.Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР / Відомості Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.05.2024).
- 19.Магопець О.А. Визначення сутності поняття «оподаткування» в контексті його сприйняття як соціального процесу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2018. Вип. 33. С.

111-119.

- 20.Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/> (дата звернення: 20.05.2024).
- 21.Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/macro-indicators> (дата звернення: 20.05.2024).
- 22.Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 20.05.2024).
- 23.Педь І.В. Податкова система: економіко-правова характеристика податків : Навчальний посібник. Київ, 2007. 191 с.
- 24.Петрик О.І., Зорянський В. А. Податкове навантаження в контексті забезпечення стабільності банківської системи. *Інноваційна економіка*. 2019. Вип. 3-4 (79). С. 141-149.
- 25.Податкова система : навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисц. / В.К. Хлівний, О.М. Тимченко, Ю.В. Сибірянська, А.В. Пислиця та ін. ; кер. авт. кол. В.К. Хлівний. К. : КНЕУ, 2014. 372 с.
- 26.Податкова система : Навчальний посібник / І.С. Волохова, О.Ю. Дубовик, М.О. Слатвінська та ін. ; за заг. ред. І.С. Волохової, О.Ю. Дубовик. Харків : Видавництво «Діса плюс», 2019. 402 с.
- 27.Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI / Відомості Верховної Ради України. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.05.2024).
- 28.Правдюк М.В. Оподаткування банківської діяльності. *Наука і техніка сьогодні*. 2023. № 9 (23). С. 207-220.
- 29.Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text> (дата звернення 18.05.2024).
- 30.Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану : Закон України від 01.04.2022 р. № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20> (дата звернення: 10.05.2024).

31. Про внесення зміни до підрозділу 4 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування банків : Закон України від 21.11.2023 № 3474-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3474-20#Text> (дата звернення 16.05.2024).
32. Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV зі змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text> (дата звернення 17.05.2024).
33. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.05.2024).
34. Реверчук С.К., Сербина О.Г., Реверчук Н.Й., Кеменяш І.Г. Податкове регулювання банківської діяльності: Монографія / За ред. С.К. Реверчука. К.: «Знання», Л.: «Тріада плюс» 2010. 220 с.
35. Роева О.С., Бауліна Ю.О. Особливості оподаткування податком на прибуток. *Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі економіки*: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 березня 2018 року. Кропивницький: «Ексклюзив-Систем», 2018. С. 266-267.
36. Савчук Т.М., Манюк Н.А. Особливості оподаткування банківських установ в Україні. *Міжнародний науковий журнал*. 2016. Вип. 1. С. 66-69.
37. Сало І.В., Д'яконова І.В., Євченко Н.Г. Оподаткування банків: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2010. 208 с.
38. Сенищ П. Податкове стимулювання розвитку банківської діяльності і в забезпеченні економічного зростання. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. Вип. 4. 117-127.
39. Сідельникова Л.П., Костіна Н.М. Податкова система : навчальний посібник. Київ : Ліра-К, 2012. 576 с.
40. Сич О., Козачук О. Світовий досвід оподаткування банків. *Інтелект-XXI*. 2022. Вип. 3. С. 18-22.

41. Старостенко Г.Г., Мацелюх Н.П., Сурженко А.В. Світовий досвід та вітчизняна практика оподаткування банківської діяльності. *Економіка та держава*. 2015. № 5. С. 28-32.
42. Татяніна С.М., Березинець Ю.В. Деякі тенденції оподаткування в банківській діяльності. *Концептуальні засади менеджменту та фінансів в умовах глобальної нестабільності* : збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Актуальні проблеми менеджменту та фінансів в сучасних глобалізаційних процесах» (14 березня 2019 р.). Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. С. 256-259.
43. Чепелюк Г. М. Аналіз податкового навантаження комерційних банків в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8461> (дата звернення 17.05.2024).
44. Черкасова М., Слатвінська М. Податкове регулювання діяльності банків України в умовах цифровізації. *II Міжнародний податковий конгрес. Збірник матеріалів. Панель 3. Діджиталізація та глобалізація у сфері оподаткування: виклики для України*. Ірпінь, 26 листопада 2021 р. С. 441-445.
45. Чорна О.В. Тенденції оподаткування в банківській діяльності: науково-комунікативний аспект. *Збірник тез Податкового конгресу «Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки»*. Панель 8. «Соціогуманітарна проблематика системи забезпечення економічної безпеки України». Ірпінь, 2019. С. 662-665.
46. Шевченко Л.Я., Куліш А.В. Оподаткування банківської діяльності в Україні та основні напрями його вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-77> (дата звернення 17.05.2024).
47. Шевченко Л.Я., Шендригоренко М.Т., Куліш А.В. Особливості обліку та оподаткування банківських установ в Україні. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 6. С. 275-277.
48. Юрій С.І. Фінанси : підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.

- 49.Direction générale des Finances publiques. URL: <https://www.economie.gouv.fr/dgfip> (дата звернення 17.05.2024).
- 50.Internal Revenue Service (IRS). URL: <https://www.irs.gov/> (дата звернення 17.05.2024).
- 51.HM Revenue & Customs. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/hm-revenue-customs> (дата звернення 17.05.2024).
- 52.The Deutsche Bundesbank. URL: <https://www.bundesbank.de/en> (дата звернення 17.05.2024).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1 – Оподаткування «надприбутків» банків у зарубіжних країнах

[20]

Країна	Період, роки	Ставка, %	База оподаткування
Литва	2023-2024	60	Чистий процентний дохід, який на 50% перевищує чотирирічну ковзну середню
Чехія	2023-2025	60	Чистий процентний дохід, який на 20% перевищує чотирирічну ковзну середню
Іспанія	2023-2024	4,8	Сума чистого процентного доходу та чистого комісійного доходу, якщо чистий дохід з цих джерел у 2019 році перевищував 800 млн євро
Угорщина	2022-2024	13/30 (за прибуток понад 20 млрд форинтів)	50% від чистого доходу
Італія	2023	40	Чистий процентний дохід, який на 10% перевищує показник 2021 року